

Att kasta pärlor för män?

*- Om
dolda gendergrupper i
gravmaterialet*

C-uppsats 1995
Fredrik Fahlander
Handledare: Elisabeth Nordbladh
Institutionen för Arkeologi
Göteborgs Universitet

* * *

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

<i>Abstract</i>	3
1. INLEDNING:	4
Problematiken kring könsbestämningar	5
Möjligheter och användningsområden för ett könsbestämt material	5
2. KÖNSBESTÄMNING AV GRAVMATERIAL - Olika metoder:	7
Artefakter som genderindikatorer	7
Begränsningar och möjligheter	7
Osteologiska analyser av benmaterial	8
Könsbestämning med osteologi - olika metoder	8
Könsskillnader hos bäckenbenet och skallen	9
Begränsningar och möjligheter	10
Molekylärbiologiska analyser	11
Metoder för att få fram DNA ur gammalt ben.	12
Könsbestämning med hjälp av DNA - olika metoder	12
Begränsningar och möjligheter	14
3. GENDERINDICIUM I GRAVMATERIALET:	15
Hur kan en grav uttrycka gender?- manligt och kvinnligt <i>post mortem</i>	15
Något om kombinationsanalyser	16
Gravens form och utseende	16
Gravens relativa position och sträckning	17
Skelettets/benens behandling	17
Gravgåvorna- karaktär, antal, placering och symmetri	18
Övrigt arkeologiskt material.	19
4. GRAVFÄLTEN I NORRA SPÅNGA - En fallstudie	20
Det osteologiska och arkeologiska materialet	20
Könsbestämningen av materialet	21
Komparativ analys av Ärvinges gravfält	21
Allmänna tendenser	21
Ärvinges barngravar	22
Gravar med avvikande genderattribut?	22
Utvärdering av materialet från Ärvinge	24
5. SAMMANFATTNING OCH SLUTSATS:	25
6. LITTERATUR:	26
Litteraturförteckning	26
Källförteckning	28
Muntliga referenser	28
Radioutsändning	29
Bildförteckning	29
Appendix:	30
A: Gravmaterialet från Norra Spånga i tabellform	30

ABSTRACT

In this paper the possibilities of studying mortuary practices in a gender perspective have been discussed. It is suggested that a normalisation and an equalisation is desirable regarding the different forms of archaeological sex determinations. A new approach towards a broader understanding of the religious regulations and the cultural dimensions behind mortuary practices is also considered. A practical attempt to examine these thesis has been carried out in a case study: The late Iron-Age cemetery's of Ärvinge in North Spånga (Sweden) have been analysed in order to find gender categories beyond the biological sexes. It is here concluded that such categories probably existed in Ärvinge and that they are recognisable through different aspects of mortuary practices.

1

INLEDNING

"The Geat race then reared up for him a funeral pyre. It was not a petty mound, but shining mail-coats and shields of war and helmets hung upon it, as he had desired. Then the heroes, lamenting, laid out in the middle their great chief, their cherished lord. On top of the mound the men then kindled the biggest of funeral-fires. Black wood-smoke arose from the blaze, and the roaring of flames mingled with weeping. The winds lay still as the heat at the fires heart consumed the house of bone. And in heavy mood they uttered their sorrow at the slaughter of their lord."¹

På ovanstående vis beskrivs en folkvandringstida hövdingens hädanfärd i det s k Beowulfkvädet. Dess färgstarka skildring kan, något tillspetsat, sägas stå i bjärt kontrast mot hur arkeologerna vanligen analyserar och beskriver järnålderns begravningstraditioner. Under de föregående decennierna har man istället prioriterat mätbara enheter (ytor, mängder, kronologiska data) samt frågor om social skiktning. Den postprocessuella arkeologins icke-funktionalistiska inställning har emellertid på senare tid inneburit ett ökat intresse för mer kulturella tolkningar av forntiden. I RAÄ's rapport från seminariet om *Gravmaterialet som källa för kunskap om människans livsvillkor, religiösa och sociala värderingar* (26-28/10 1988), påpekar t ex Agneta Lagerlöf (Bennett) bristerna i att inte analysera hela gravfält på annat sätt än rumsliga, demografiska och kronologiska aspekter; hon menar att resonemangen kring gravar under 60- och 70-talen har varit för materialistiska på bekostnad av de andliga och religiösa dimensionerna.²

Det nyvaknade intresset för kulturella tolkningar av det arkeologiska materialet visar sig bl a i form av nya perspektiv för arkeologins många inriktningar. Inom genderarkeologin³ har man t ex sedan länge sysslat med frågor rörande fördelningen av makt, ekonomi, produktion och arbetsfördelning mellan könen. Ett exempel är Susan Shennans artikel *The social organisation at Branc*.⁴ Hon studerade ett gravfält från tidig bronsålder och jämförde varje gravs artefakter med respektive antropologisk könsbestämt skelett. Shennan kunde påvisa att kvinnogravarna var överlag rikare än mansgravarna, vilket hon ansåg vara ett tecken på att kvinnorna i Uneticékulturen antagligen haft högre rang i den sociala stratifieringen än vad man tidigare trott. Den här typen av datorunderstödda studier ligger ofta till grund för genderarkeologisk forskning. Via materialet, d v s gravattribut och könsbestämda skelett, har man försökt att reflektera manligt och kvinnligt i förhistorien.

Genderarkeologins fokusering på empiriska data har dock nyligen kritiserats, bl a av arkeologen Roberta Gilchrist. Hon menar i sin bok *Gender and Material Culture - The archaeology of religious women*, att vad genderforskningen behöver är inte nödvändigtvis nya data, utan snarare nya frågeställningar och nytt tänkande. Bl a vill hon att vi öppnar ögonen för nya vinklingar av genderbegreppet och samhällslivet.⁵

Shennans och Gilchrists arbeten belyser både begränsningar och möjligheter för en

¹Beowulf: r. 3137-49. Citatet är översatt av Michael Alexander. Manuskriptet till Beowulf härstammar från ca år 1000 e Kr, men antas ha formulerats cirka två århundraden tidigare.

²Lagerlöf 1991a:10f. Lagerlöf 1991b:16f. Se även Kaliff 1992:19.

³En bra och kortfattad definition av gender och genderarkeologi har Roberta Gilchrist författat, (Gilchrist 1993:2).

⁴Shennan1975:279-285.

⁵Gilchrist 1993:2.

nyttänkande genderforskning. Det första exemplet speglar bl a den begreppsförvirring som råder angående osteologiskt analyserat material, medan det andra visar på nya forskningsområden. Nyckelordet som förbinder dem heter *könsbestämningar*.

Problematiken kring könsbestämningar

Antropologiska och/eller artefaktrelaterade könsbestämningar spelar en viktig roll inom genderforskningen. De baseras vanligen på okulära analyser av ben från gravar eller en bedömning av gravartefakterna. Problemet är att arkeologerna, liksom Shennan i fallet Branc, gärna tolkar osteologiska utlåtandena som positivistiska fakta utan att egentligen ta hänsyn till metodens osäkerhet och många fallgropar. En genomgång av andra gravfältundersökningar visar att Shennans studie inte är ett isolerat fall, ett flertal av dem innehåller både brister och missförstånd - framförallt mellan arkeologer och osteologer. Det är t ex vanligt att de osteologiska skattningarna överskattats och/eller att gravartefakternas betydelse för könsbedömningen övertolkats. Ett annat vanligt misstag är också att osteologen i vissa fall tagit hänsyn till gravartefakterna i sin bedömning, vilket gör det meningslöst att t ex göra komparativa analyser av kön och artefakter, man fastnar ohjälpligt i en cirkeldiskussion.⁶

Möjligheter och användningsområden för ett könsbestämt material

Varför är det så viktigt med könsbestämningar inom arkeologin? Det är givetvis inte bara genderforskningen som kan dra intressanta slutsatser ur ett könsbestämt material. Ett sådant underlag skulle t ex kunna ge nya idéer om kulturlivet under en aktuell tidsepok. Om de dessutom kompletteras med relevanta åldersbestämningar, kan man kanske också spåra religiösa traditioner och initiationsriter i prelitterära samhällen. Spörsmålen är flera: Var t ex manligt-kvinnligt viktigare i ett stratifierat än ett egalitärt samhälle? Om så var fallet, på vilket sätt kan det då ha yttrat sig? Hade t ex barnen en tydlig könsidentitet? I så fall från vilken ålder? Vad kan det t ex betyda om man finner en man eller kvinna med "fel" gravgåvor? (d v s ett skelett av en man som är begravet med typiskt kvinnliga attribut). Kan det visa att män kunde inneha kvinnliga funktioner i samhället (eller vice versa)?

Ett exempel på sådana resonemang är diskussionen om vem som egentligen begravdes i Vix-graven (ca 500-480 f Kr). Den gravlagde har av olika forskare tolkats både som prinsessa, alternativt som prästerlig transvestit.⁷ Gilchrist har utvidgat diskussionen ytterligare. Istället för att bara fokusera manligt och kvinnligt påpekar hon att det sannolikt finns fler, mer eller mindre "dolda" genderkategorier i samhället. Som exempel nämner hon bl a bysans enucker och amerikanska s k *berdache*, vilka får ett socialt kön först efter en viss ålder⁸ Gilchrist ställer sig också positiv till mer okonventionella metoder för att analysera gravmaterial. Hon nämner t ex Mary Whelans studie av Siouxbegravningar från 1800-talet. Whelan konsulterade i det fallet de osteologiska analyserna först efter att hon delat in gravartefakterna i grupper. Enligt Gilchrist kunde Whelan på så vis identifiera genderkategorier som överlappade de vanliga.⁹

Ett flertal av dessa och andra intressanta frågor kan vi emellertid först ställa efter att könsbestämningarna som ligger till grund för dem kan bedömas som tillförlitliga. Det krävs dessutom ett relevant underlag i form av ett större antal gravar från samma tid och region, vars dokumentation är god och åtkomlig. Det finns inte många gravfält som motsvarar dessa krav. Shennans material från Branc är intressant, men tyvärr är både den arkeologiska och osteologiska rapporten skriven på tjeckiska. Liknande problem råder med Mertens och van Impes dokumentation av en romersk gravplats utanför Ostende, vilken är författad på

⁶Se t ex Biuw 1992. I vissa fall framgår det emellertid av rapporten om och när gravartefakterna använts, t ex Vibe-Müller 1987:58. Se även Pader 1982:138.

⁷Se Arnold 1991:366-374 och Spindler 1983:108.

⁸Gilchrist 1993:3f.

⁹Whelan, Mary K. 1991 'Gender and historical archaeology in Eastern Dakota' Ed: Siefert D, *Historical Archaeology* 25:4, (s 17-32).

- Att kasta pärlor för män? -

nederländska.¹⁰ Ett nypublicerat svenskt material kan emellertid komma i fråga. I Norra Spånga utanför Stockholm har man grävt ut och publicerat ett stort antal gravar, vars ben också bestämts osteologiskt. Materialet omfattar många intressanta aspekter och kan kanske kunna besvara åtminstone någon av nämnda frågeställningar. Kanske kan man genom en komparativ analys finna "dolda" genderkategorier och kanske t o m knyta dem till vissa artefakter?

¹⁰Mertens och van Impes analys är emellertid extra intressant eftersom de inte har beaktat den osteologiska bedömningen när de könsbestämt skeletten. De har istället utgått från gravartefakterna (Mertens & van Impe 1971:21).

2

KÖNSBESTÄMNING AV GRAVMATERIAL - Olika metoder:

För närvarande finns tre olika metoder för att könsbedömma förhistoriska skelett: Antingen via gravartefakter eller genom osteologiska, alternativt molekylärbiologiska analyser. Metodernas tillförlitlighet varierar beroende på varje enskilt falls grundförutsättningar; där någon av dem inte fungerar, kan kanske en annan ge ett bättre resultat. Det är dock kanske lika bra att med en gång fastslå, att ingen av dem är hundra procentigt säker; man kan inte alltid tolka dess resultat som fakta i positivistisk mening. På grund av detta är det av desto större betydelse att könsbestämningarna är, om inte jämbördiga, så åtminstone jämförbara. Så är inte fallet i dag. Beroende på vilken metod man använt, eller vem som gjort bestämningen, har man i flera fall nått diametralt olika resultat.¹¹ Problematiken är en hämsko som både hindrar att gravmaterialet kan utnyttjas i ett vidare genderperspektiv. Därför är det viktigt att redogöra för och kritiskt granska de olika könsbestämningsmetoderna - framförallt den nya DNA-tekniken - samt utreda dess begränsningar och möjligheter. Hur metoderna fungerar i detalj verkar kanske inte så väsentligt, men det är viktigt att känna till vad till exempel en osteologisk eller molekylärbiologisk analys grundar sig på för att kunna bedöma vad dess resultat *egentligen* innebär. Oavsett hur man själv väljer att värdera respektive metodens tillförlitlighet, eller hur man begagnar den i sitt arkeologiska arbete, är det viktigt med en sådan kunskap.

Artefakter som genderindikatorer

Arkeologer har länge ansett sig kunna könsbestämma skelett man funnit i gravar redan innan till exempel osteologin initierades som hjälpdisciplin. Man bedömer istället den gravlagdes kön med hjälp av de artefakter som finns i graven. Vapen och hästättiraller anses allmänt vara tecken på en manlig individ, medan smycken och pärlor förmodas indikera en kvinna.¹² Metoden har fått utstå mycket kritik och har sedan 60-talet mest setts som ett komplement till osteologiska analyser, det finns dock senare exempel på hur arkeologer använt sig av enbart artefakter i sina tolkningar av gravmaterial.¹³

Begränsningar och möjligheter

Givetvis ger artefaktmetoden fritt spelrum för både närsynta och fördomsfulla tolkningar - framför allt om vad som är manligt respektive kvinnligt. En viktig invändning är också att gravartefakterna inte nödvändigtvis indicerar den begravdas biologiska kön, utan snarare dess sociala dito (gender). Det är också viktigt att påpeka att uppfattningen om socialt kön sannolikt varierar både lokalt och kronologiskt. Dessutom utesluter metoden individuella

¹¹ Ex: Biuw 1992 och Sigvallius 1994a.

¹² Andrén 1978:62. Petré 1984b:191ff. Bennett 1987:98ff. Se vidare kap 3 för en fullständig översikt.

¹³ Ett svenskt exempel är Bo Petrés undersökningar på Lovö (Petré 1984b).

variationer och särdrag. Fallet med Bäckaskogskvinnan i Skåne är bra exempel som belyser problematiken med könsbestämningar. Bäckaskogskvinnan tolkades till en början med hjälp av gravartefakterna (jakt- och fiskeredskap) till en ung man, men bedömningen omvärderades efter att en osteolog undersökt skelettet. Han upptäckte att stenåldersjägaren fött ett antal barn....¹⁴

Trots artefaktmetodens uppenbara brister skall man inte glömma att chansen att gissa rätt ändå är en på två, en kvalificerad gissning kan kanske vara tillräcklig i många fall?¹⁵ Metoden är dessutom enkel och billig. Kanske kommer det också att visa sig att det - åtminstone under vissa perioder - finns ledartefakter som kan fungera som genderindikatorer? För detta ändamål krävs emellertid att jämförelser gjorts med tillförlitligt bestämt benmaterial.

Osteologiska analyser av benmaterial

En osteologisk analys innebär ett studium av såväl människans som övriga ryggradsdjurs skelett, både utvecklingsmässigt, formmässigt samt funktionellt. Beroende på materialets kvalitet kan kvarlevorna i bästa fall ålders- och könsbestämmas, fysiska attribut som kroppslängd kan beräknas; dessutom kan man även finna spår av barnsbörd, sjukdomar eller om individen lidit av t ex undernäring.¹⁶ Det bör påpekas att osteologin inte är någon enhetligt vetenskap; man skiljer på såväl historisk osteologi, human- och animalosteologi; ämnet är dessutom intimt förknippat med andra vetenskaper: Patologi (läran om sjukdomar), odontologi (läran om tänder), socialantropologi, botanik, zoologi, såväl som geologi, fysik, kemi, matematik och statistik.¹⁷

Osteologin, läran om ben, har en lång historia, redan t ex Aristoteles (284-322 f Kr) studerade ben av både djur och människor. Den första riktigt vetenskapliga studien gjordes emellertid först av svensken A H Florman, docent i anatomi. Han skrev 1823 boken *Anatomisk handbok för läkare och Zoologer; 1:sta delen, Osteologien, som beskriber benen i människokroppen, jemte deras förhållande hos de andre vertebrerade djuren*. Det första verket med historiskt-osteologiskt material som behandlade skillnaderna mellan könen utkom något senare. I *Ledetraad til Nordisk Oldkyndighed*, (1836) framhåller C J Thomsen att studier av bäckenet är den säkraste metoden för att skilja mellan man och kvinna. Osteologin har sedan dessa båda pionjärens arbeten utvecklats under 1900-talet och har blivit, precis som ¹⁴C-dateringar, en integrerad del av arkeologin. Inom svensk historisk osteologisk forskning kan professor N-G Gejvalls insatser nämnas. Han utvecklade bl a metoder för att analysera bränt benmaterial och stod för ett stort antal av de kompletterande osteologiska analyser som gjordes till 60 och 70-talens många exploateringsgrävningar.¹⁸

Könsbestämning med osteologi - olika metoder

Det finns ett flertal olika detaljer på ett skelett som skiljer sig mellan manliga och kvinnliga individer. Förutom bäckenbenet är skallen den viktigaste könsindikatorn, men om grundförutsättningarna är de rätta kan fler ben användas: Bl a kan rörben, lårben och överarmsben komma ifråga, men även tänder, bröstben, revben, korsben, skulderblad samt skenben. Tillvägagångssättet är olika för varje ben. På lårbenet mäter man t ex ledhuvud, mittparti och nedre leddel, på överarmsbenet: ledhuvud och nedre leddel. Man kan dessutom studera reliefer av muskelfästen för att få fram kriterier för man och kvinna. Huvudregeln

¹⁴Graven upptäcktes 1937 och antropologerna fann både manliga och kvinnliga drag hos skelettet, men eftersom arkeologerna ansåg att gravgodset var typiskt manligt kompromissade man och bedömde den gravlagde som ung man (Stenberger 1962:36). Först 1970 omvärderades tolkningen (Gejvall 1970:281ff).

¹⁵M Gebühr har vid en jämförelse mellan osteologiska och arkeologiska könsbestämningar visat att metoderna i många fall skiljer sig åt. Trots det anser han artefaktmetoden ger ett mer sanningsenligt resultat (Gebühr 1975:436).

¹⁶Bäckström 1994:21. För åldersbestämningar studerar man tänder och tanduppsättning samt skallömmarnas (sutureernas) och ledändarnas (epifysernas) sammanväxning. Resultatet är en uppskattning av individens *biologiska* ålder, ej den kronologiska.

¹⁷During 1992:7 (Humanosteologi är samma sak som fysisk antropologi).

¹⁸Sigvallius 1994a:1. (During 1992:14f, 18f).

gäller att ju fler ben som kan studeras, desto större noggrannhet. Skillnaderna på de mindre benen är dock marginella, de säkraste osteologiska könsbestämningarna görs främst med hjälp av bäckenet och/eller skallen.¹⁹

Könsskillnaderna hos bäckenet och skallen

På bäckenbenet och skallen finns 15 respektive 17 könsindicerande omständigheter vilka brukar uppmärksammas i en osteologisk analys. De är ordnade efter diagnosvärde men det bör påpekas att det inte rör sig om några exakta värden; ett jämförelsematerial eller god erfarenhet av liknande bedömningar är nödvändigt för att analyserna skall bli relevanta.

På bäckenet ser man först till helheten: Kvinnans är ofta lägre och bredare än mannens. man studerar också bäckeningången och vidden på den s k *incisura ischiadica major*. Vid analys av skallen bedömer man bl a ögonhålorna och hakans form, vilka är TV-formade, respektive kraftigare hos män (se fig 1).²⁰ Man även göra en s k diskriminansfunktionsanalys av kraniet. Vissa av skallens mått används då för att räkna fram ett slutgiltigt värde. Om detta visar sig vara högre än ett givet gränsvärde tillhör skallen en manlig individ, är värdet lägre var den en kvinna. Fördelen med en diskriminansfunktionsanalys är att den är objektiv, men enligt During är dock en okulär besiktning av en tränad fackman ett bättre alternativ.²¹

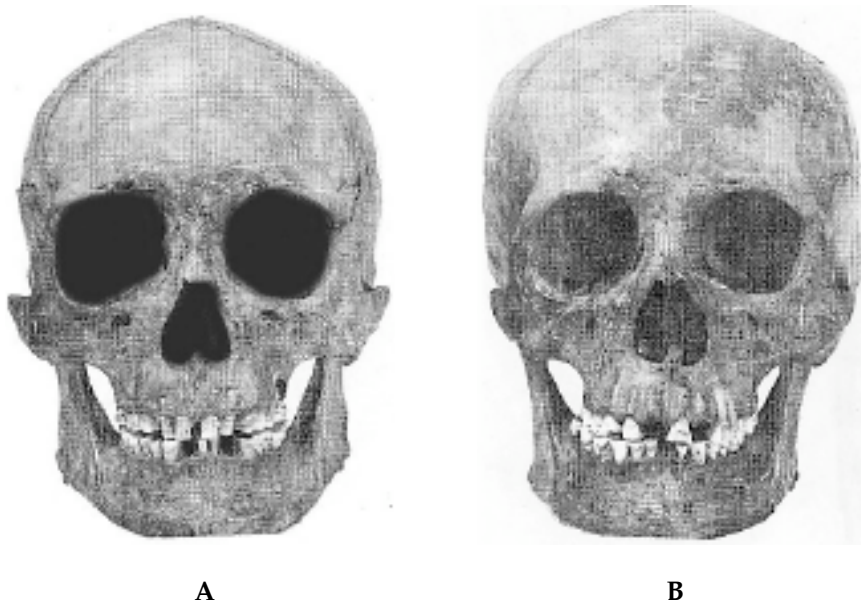

Fig 1. Könsskillnader på kraniet. Skallarna kommer från en typisk man (A), och en kvinna (B) från Leavenworth i USA. (Bass, William M. 1971 *The Leavenworth site cemetery: Archaeology and physical anthropology*, Lawrence, Kansas. s 204, plate IV)

Begränsningar och möjligheter

¹⁹During 1992:55, 59-62. En kemisk könsbedömning går också att göra genom att mäta andelen citrat som lagrats i benvävnaden. Kvinnor i fruktsam ålder har större andel citrat än män, men problemet är att man är beroende av att känna till kvinnans *kronologiska* ålder.

²⁰Jonsson 1993a:7ff. Bäckström 1994:22.

²¹During 1992:60

Ett stort problem med osteologiska könsbestämningar inom arkeologin är det ofta bristfälliga materialet: Det är ovanligt med oskadade kompletta skelett. Det är t ex sällsynt att det viktiga bäckenbenet bibehålls intakt, även under gynnsamma förhållanden, eftersom det är porösare än andra ben och bevaras sämre.²² Förutsättningarna för att ben skall bevaras är att jordens sammansättning är den rätta: Bäst är täta lerskikt och kalkrika jordar; luckra sandjordar med lågt pH-värde är sämre.²³ En annan stötesten för osteologiska bedömningar är kremeringstraditionen: Under t ex yngre bronsålder t o m sen järnålder finns det som bekant få inhumationsbegravningar - åtminstone i norden, istället kremerades liken. En följd av riten var att endast en mindre del av den avlidnas kvarlevor har bevarats; i många fall har benen dessutom krossats.²⁴ En fördel med kremeringstraditionen är dock att brända ben bevaras bättre än obrända.²⁵

Det övergripande problemet inom historisk humanosteologi är annars bristen på relevant jämförelsematerial. För att kunna göra tillförlitliga könsbestämningar bör man ha tillgång till representativt säkerställt benmaterial. De könsindicerande detaljerna på skeletten skiljer sig nämligen åt både kronologiskt och regionalt. En orsak till att Spindler ifrågasatte den osteologiska könsbestämningen av den gravlagde i Vix, berodde bl a på att den baserades på en typiskt kraftig nordisk skulltyp, och inte, vilket enligt Spindler borde varit mer representativt, på en vekare medelhavstyp.²⁶ Det är dock så, att historiskt osteologiska könsbestämningar alltid är osäkra, även under gynnsamma omständigheter. Osteologen Ebba During har gjort ett försök att uppskatta sannolikhetsgraden för en korrekt osteologisk bedömning till ca 85-92,5%, men Berit Sigvallius är tveksam till sådana beräkningar. Hon påpekar att det egentligen inte är så stor skillnad mellan män och kvinnors skelett; det går, enligt henne, aldrig att göra en bestämning, bara en bedömning. Sigvallius menar att man först måste testa med känt material från moderna krematorier innan man kan beräkna tillförlitligheten. Hittills finns det bara en forskare som arbetat i krematorium - framlidne professorn N-G Gejvall, men han gjorde ingen sådan test (vilket fortfarande inte har gjorts).²⁷

För att komma tillrätta med problemen framhåller en annan osteolog, Elisabeth Ihregren, att analyser av kremerat ben borde vara förbehållet mycket erfarna osteologer. Dessutom vill hon att arkeologerna lär sig mer om de osteologiska metoderna för att lära känna problemen vid analyserna.²⁸ Ihregrens sista påpekande belyser dessutom ett dilemma inom arkeologin: På grund av osäkerheten i analyserna hamnar köns/gendertolkningar ofta i en cirkeldiskussion där arkeologen lutar sig mot osteologens bedömningar som i sin tur använder sig av gravartefakter i osäkra fall. Tyvärr omöjliggör ett sådant tillvägagångssätt alla möjligheter till statistisk eller komparativ bearbetning av materialet. Ihregrens artikel är emellertid ett tecken på att åtminstone osteologerna börjar bli medvetna om problematiken.

Molekylärbiologiska analyser

Molekylärbiologin verkar vara en slumrande potentiell kraft för arkeologin - inte minst angående könsbestämningar. Den senaste forskningen tyder på att sådana analyser inom en

²²Ihregren 1991:102f. Bäckström 1994:20.

²³During 1992:25. I sur miljö kan hydroxyapatiten i benet omvandlas till "brushit", vilket kan ha en söndersprängande effekt (Herrmann et al 1991). Klimatet spelar också roll för benens överlevnad: fuktigt och varmt har negativ inverkan medan både heta och kalla torra klimat är bra.(During 1992:27). Se även Jonsson 1993b:2ff.

²⁴Vad som brukar finnas kvar efter en kremering är panna, tinnigsregion och nacke samt rörben, vilka vanligtvis kan studeras vid könsbestämningar. Kranietakets värde för ålders och könsbestämningar har emellertid stark ifrågasatts, variationerna är för stora och många. Tyvärr är även tandkronorna vanligtvis söndersprängda och bara ett fåtal tandrötter finns kvar (Ihregren 1991:103).

²⁵Bäckström 1994:19.

²⁶Spindler 1983:108. Arnold menar dock att senare analyser undanröjt alla tvivel, men efterlyser ändå ett större jämförbart skelettmaterial från denna tid (Arnold 1991:370).

²⁷Sigvallius 1994a:1. Sigvallius 1994b: muntligen Det är också mycket svårt att bedöma kön på barn eller unga eftersom de inte hunnit utvecklat sk sekundära könskaraktärer, men om tandkronorna finns bevarade ökar chanserna (During 1992:25). Se även Alexandersen 1990:16. Han anser att könsklassifikation via tänderna är en tillförlitlig metod för barn och ungdomar, men inte för äldre.

²⁸Ihregren 1991:102, 105. Ihregren efterfrågar också att *hela* gravfält studeras av *en och samma* osteolog för att den aktuella populationens morfologiska variationer skall kunna kartläggas - vilket skulle göra könsbestämningarna säkrare (Ihregren 1991:103f).

snar framtid bli kan erbjuda tillförlitliga bestämningar.²⁹

Det var en svensk forskare, Svante Pääbo, som initierade utvecklingen av arkeologiskt DNA när han 1984 lyckades få fram DNA ur en 2500 år gammal mumies hjärnvävnad.³⁰ Pääbos experiment innebar ett genombrott för molekylärbiologin, men metodens användbarhet i arkeologiska sammanhang var dock begränsad; det är ju sällan som mjukvävnad finns bevarat till våra dagar. Fyra år senare kom emellertid samtidigt rapporter från två oberoende forskare som lyckats extrahera DNA ur gamla ben.³¹ Dessa framgångar kan komma att erbjuda arkeologerna en helt ny bas av fakta. Förutom att precisa könsbestämningar av ben kan komma att bli möjliga, kan DNA-tekniken t ex kartlägga släktskapsförhållanden mellan individer och folkstammar.³² Än så länge har man bara lyckats utvinna DNA ur 5500 år gamla människoben, men teoretiskt finns det inget som hindrar att den gränsen kan komma att utsträckas.³³ Metoderna har än så länge vissa brister som jag skall återkomma till, men forskningen inom området går mycket snabbt framåt.

Innan behandlingen av de olika delmomenten som ingår i en DNA-analys är det kanske på sin plats att först redogöra för vad DNA (deoxyribonucleic acid) egentligen är. Att allt organiskt material är uppbyggt av celler är säkert bekant.³⁴ Cellerna indelas vanligtvis i två huvudgrupper: *prokaryoter* (t ex bakterieceller) och *eukaryoter* (bli människoceller). I eukaryotcellers kärnor finns den genetiska informationen, kodad i DNA-strängar och packad med proteiner i kromosomer. Cellen kan sedan via replikation duplicera sig själv till exakta kopior med samma genetiska information som originalet.³⁵ För att lättare begripa hur en cell fungerar kan man jämföra den med en fabrik: Cellkärnan kan då liknas vid fabriken administrativa centra (kontoret); DNA:t är dess bibliotek med all nödvändig information om cellens struktur och dess verksamhet. De sk organellerna utanför kärnan kan ses som underavdelningar med olika specialfunktioner. Mitokondrier är t ex jämförbara med kraftstationer (mitokondrierna, vilka har eget DNA (mtDNA), har bli visat sig mycket användbara inom arkeologin. Med hjälp av dessa kan man nämligen spåra släktskapsförhållanden i matrilineär linje). Precis som verkliga fabriker tenderar celler också att specialisera sig inom ett visst område.³⁶

Metoder för att få fram DNA ur gammalt ben

För att extrahera DNA utgår man vanligen från ett fint stoff av det ben som skall analyseras. Förfarandet är relativt komplicerat, provet kan bli lätt förorenas av DNA från bli bakterier som levt på benet eller av människor som handhavt dem. Det viktigaste vid

²⁹Götherström 1994: muntligt.

³⁰Persson 1993:97. Pääbo 1984.

³¹Hagelberg et al 1989 och Horai et al 1989. Mänskliga ben består liksom andra däggdjur av ca 70% organisk substans och 30% oorganiskt material, det sistnämnda är företrädesvis hydroxyapatit i form av kristaller. Det är i denna benapatit som DNA:t finns.

³²Det verkar ofrånkomligt att i en diskussion om arkeologi och DNA förbigå grundtemat i filmen (boken) *Jurassic Park*. Det är kanske på sin plats att poängtera att den DNA molekylärbiologerna kan få fram ur gamla ben inte går att plantera in eller användas för att återskapa individen i fråga. Vad vi teoretiskt kan göra är att försöka kartlägga den döda individens genetiska kod, som i sin fullständiga form talar om vilka egenskaper den eller det en gång innehaft. Teoretiskt skulle man kanske kunna manipulera en cells DNA och mutera fram en levande cell med samma genetiska kod, men med tanke på att en människas DNA uppskattningsvis består av 100 000 - 250 000 olika gener (3 miljarder tecken!), är det än så länge en avlägsen tanke. Framgångsrika försök görs emellertid med att avkoda bananflugors (*Drosophila melanogaster*) DNA, (se bli Persson 1993:97 och Mathews och van Holde s 1031f).

³³Problemet är att hitta proteiner i gamla ben. DNA har dock redan extraherats ur 8000 år gammal hjärnvävnad (Hedges 1990:29.) och i USA undersöker Anne Stone för tillfället 50 skelett från Norris Farm, en ca 10 000 år gammal gravplats. Man har även lyckats få fram DNA ur 50 000 år gamla ben av en utdöd sengångare (Persson 1994: muntligt, 941217).

³⁴Växternas celler upptäcktes och beskrevs redan 1665 av Robert Hooke men först 1840 kunde Theodor Schwann påvisa att all levande vävnad består av celler. 1869 fann Friedrich Miescher nukleinsyror (DNA) i cellens kärna, dock utan att ana dess betydelse. Idén om en gen med ärftlig information uppkom på 20-talet, men att det var nukleinsyror som var genbärande framkom först på 40 och 50-talen. Det stora genombrottet kom när James Watson och Francis Crick 1953 lyckades beskriva DNA:ts struktur. Det är nu som molekylärbiologin utvecklas ur biokemin och blir en självständig vetenskap (Mathews och van Holde 1990:6,15).

³⁵Mathews & van Holde 1990:817ff.

³⁶Ibid 1990:17f.

extraheringen är m a o att se till att det är rätt DNA man frigör.³⁷ Det finns flera metoder för att åstadkomma detta. Den s k Silica-metoden utnyttjar DNA:ts förmåga att, i närvaro av guanidium thiocyanat (GuSCN), låta sig bindas vid kiselsyra (silica). En annan metod går ut på att låta speciella enzymer (kollagenas) bryta ned benpulvret så att DNA:t, med hjälp av en fosfatbuffert, kan frigöras från hydroxyapatitkristallerna.³⁸ Ingen av dessa metoder är helt problemfria. Silica-metoden är t ex fortfarande inte helt klarlagd och det bör nämnas att bara en mindre del av benpulvrets ursprungliga DNA mängd kan tillvaratas.³⁹ Metoden är dock fortfarande under utveckling och det verkar som om metodens största nackdelar kan komma att elimineras.⁴⁰ Den andra extraktionsmetoden är inte heller den utan problem. Tyvärr innebär förfaringssättet att, förutom DNA:t, kan även oönskade produkter frigöras. Dessa kan sedan störa analysen om de inte elimineras. Den sistnämnda metoden användes t ex av Per Persson i undersökningen av Rössbergagångriften medan silica-metoden användes i Götherströms experiment.⁴¹

Könsbestämning med hjälp av DNA - olika metoder

De allra första analyser som gjordes med mänskligt DNA använde sig av modernt mtDNA från en av cellens organeller, s k mitokondriellt DNA. Med hjälp av denna har man bl a försökt att fastställa var och när människan först uppträdde på jorden.⁴² När man utför molekylärbiologiska könsbestämningar använder man sig emellertid av gammalt DNA från cellens kärna. Teorin bakom metoden är enkel: Varje människas DNA består av 46 kromosomer, ordnade i 23 par. Skillnaden mellan könen är att kvinnans könskromosomer endast består av X-kromosomer, medan mannens består av både en X-kromosom och en Y-kromosom. Problemet ligger i att säkert kunna påvisa närvaron eller frånvaron av en Y-kromosom i provet. För närvarande finns det två metoder att tillgå: Den ena går ut på att man hybridiserar nukleinsyran (DNA:t) på följande vis: Först värmer (denaturerar) man provet för att få DNA-strängarna att dela sig. Sedan tillsätter man en bit märkt DNA, vars sekvens är komplementär till någon känd del av Y-kromosomen.⁴³ Om det finns en eller flera Y-kromosomer i provet bör det på förhand märkta DNA:t "fastna" på en av dem. Med hjälp av märkningen går den tillsatta DNA-sekvensen att spåra och skulle det visa sig att dess molekylvikt ökat, kan man förmoda att det fanns en Y-kromosomer i provet (=manligt DNA). Skulle dess vikt vara oförändrad misslyckades antingen denatureringen, eller fanns det inga Y-kromosomer i provet (=kvinnligt DNA).⁴⁴ Det skall dock påpekas att könskromosomernas DNA-sekvenser varierar något mellan olika individer. Det är också långtifrån säkert att mänskliga könskromosomer alltid varit likadana, det kan finnas större skillnader längre tillbaka i tiden, vilket kanske innebär att den märkta sekvensen trots allt inte är komplementär med alla Y-kromosomer.⁴⁵

³⁷Persson 1993:9.

³⁸Om silica-metoden, se Höss och Pääbo 1993:3913f. Förfarandet med kollagena enzymer beskrivs t ex av Persson (Persson 1993:98). Även s k PCR-teknik och elektroforas separation kan användas vid extraheringen, se Hagelberg & Clegg 1991:45ff och Vogelstein B & Gillespie D 1979:615f.

³⁹Metoden utvecklades av Vogelstein et al 1979 och har modifierats av t ex Boom et al 1990 (se Götherström 1994:8f.).

⁴⁰Götherström 1994:12.

⁴¹Götherström 1994, respektive Persson 1992.

⁴²Trinkhaus & Shipman 1993:386ff. Se också Stone & Stoneking 1993.

⁴³En DNA-sekvens kan t ex märkas med radioaktivitet, se Mathews & van Holde 1990:950ff eller Persson 1993:102.

⁴⁴Brown 1990:162ff. Molekylvikten kan t ex mätas med hjälp av s k gelelektrofores (Mathews & van Holde 1990:952).

⁴⁵Det finns även människor med störningar i könskromosomerna (t ex Down's syndrom). Det är sannolikt att det fanns individer under forntiden med liknande störningar vilket kan påverka resultatet av en DNA-analys.

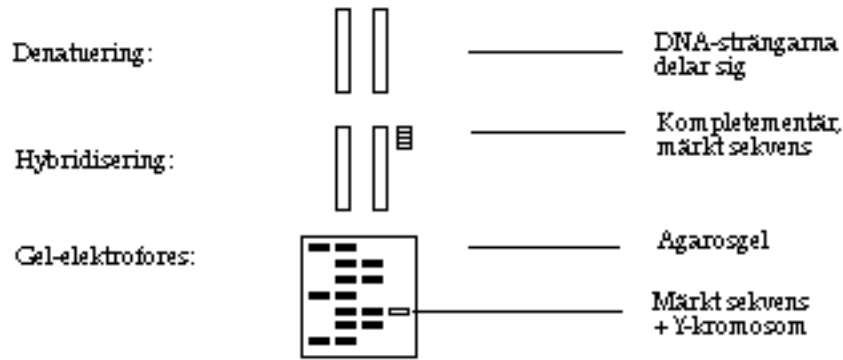

Fig 2. Hybridisering av DNA (efter Mathews & van Holde 1990:952, fig T24.1)

Den andra metoden utvecklades så sent som 1987 och kallas Polymeras Chain Reaktion (PCR). Även med denna metod denatureras provet, men man tillsätter istället två primers, vilka fastnar både på alla eventuella X och Y-kromosomer. På dessa primers byggs sedan en komplementär sträng upp med hjälp av ett speciellt enzym (polymeras) och antalet kromosomer fördubblas.⁴⁶ Det har visat sig att man med hjälp av denna metod kan få vissa delar av X och Y-kromosomerna att multipliceras tills de blir påvisbara. Om det ur ett prov framkommer både X och Y-kromosomer betyder det följaktligen att det rör sig om ett manligt DNA. Skulle bara X-kromosomer visa sig indikerar det en kvinna. Om experimentet misslyckats kommer inga kromosomer alls att visualiseras. Naturligtvis (?) är detta lite för enkelt för att vara helt sant. Det är givetvis vanskligt att bevisa något genom att endast påvisa avsaknaden av något annat. Metoderna har också vissa brister: Bl a är PCR-metoden mer känslig för föroreningar i provet än hybridiseringsmetoden, men å andra sidan kräver den mindre mängd DNA.⁴⁷

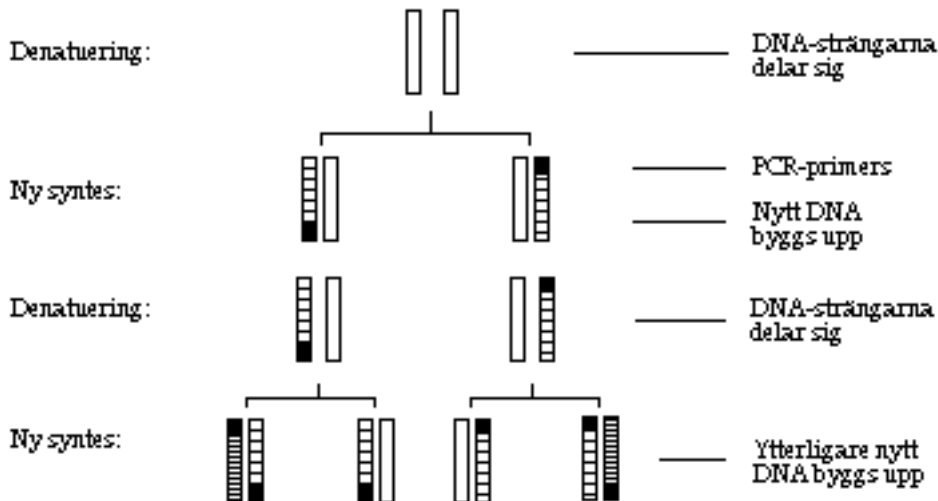

Fig 3: PCR-teknik (efter Mathews & van Holde 1990:901, fig T19.5).

Begränsningar och möjligheter

Forskningen om gammalt DNA från ben är än så länge i sin linda, men de hittills uppnådda

⁴⁶Mathews och van Holde 1990:901f.

⁴⁷Götherström 1994:9. Hedges påpekar att PCR-metoden fortfarande inte är helt kontrollerad eller klarlagd (Hedges1990:30-32).

resultaten verkar lovande och tekniken kan kanske komma att erbjuda en både billig och säker könsbestämningsmetod. Problemen ligger än så länge i de laborativa metoderna; det är bl a svårt att få fram tillräckligt med DNA ur benen. Gammalt DNA är dessutom alltid fragmenterat och det har visat sig att DNA bevaras väldigt oregelbundet; omgivningens betydelse för detta har ännu inte utretts. Ett annat problem är risken för kontemnation - något som kanske kan elimineras med s k blankar och mer raffinerade metoder.⁴⁸

Analyser som bygger på gammalt DNA har ofta mötts med skepsis både från arkeologer och molekylärbiologer; man har bl a hävdats att det som analyserats bara varit modernt DNA från människor som handhaft benen.⁴⁹ Osäkerheten har hittills varit en hämsko för forskningen om mänskligt gammalt DNA, men exempelvis Anne Stones nyligen gjorda undersökning av gamla indianskelett från Arizona verkar dock helt ha kommit förbi denna problematik. Av 50 undersökta skelett kan åtminstone 49 st analyser anses vara tillförlitliga, något som bådar gott för framtida undersökningar.⁵⁰ Numera är också DNA-analyser ett etablerat stöd för arkeologer i t ex England, Tyskland och Japan. I Sverige ligger dock forskningen, förutom Götterströms och Perssons experiment, mer eller mindre nere.⁵¹ Fallet med den 9000 år gamla Bredgårds mannen ett aktuellt exempel på det. Trots att tekniken finns i Sverige har man ändå valt att skicka prover för DNA-analys till universitetet i München.⁵² Kanske är det än så länge en fråga om kunskap och information innan arkeologerna i Sverige får tillgång till den nya tekniken?

Det är tydligt att könsbestämningar av förhistoriska skelett alltid kommer vara mer eller mindre osäkra. Molekylärbiologiska analyser kan dock kanske, trots vissa problem, kunna erbjuda genderforskningen och övrig arkeologi tillräckligt tillförlitliga könsbestämningar att jobba med; än så länge är emellertid det undersökta materialet allt för knapert. DNA-analyser kommer i vilket fall aldrig att helt ersätta t ex osteologiska analyser inom arkeologin. Den sistnämnda är t ex bra på att artbestämma djur och uppskatta individens ålder. Det finns även tillfällen där DNA-analyser inte fungerar eller ens är möjliga. Trogligtvis kommer vi kanske att behöva kombinera metoderna i osäkra fall.

Gravartefakterna är dock mindre bra som könsindikatorer, men de kommer kanske i framtiden att visa sig fungera bra som genderindikatorer efter att jämförelser gjorts med t ex DNA-analyserat benmaterial?

⁴⁸Hedges 1990:30. Götherström 1994:12. Persson 1993:103f. Blankar är tomma prover som får genomgå samma processer som det riktiga provet. Om man upptäcker föroreningar kan man på så sätt härleda varifrån de uppkommit. Enligt Götherström (muntligt) kan man numera få fram nästan all mänsklig vävnad ur benen; bäst resultat får man från obrända ben, vilket innebär en säkerhet uppåt 100%.

⁴⁹Hagelberg et al 1991b:399.

⁵⁰Stone & Stoneking 1993.

⁵¹Widman 1994.

⁵²Karlsson1994:15.

GENDERINDICIUM I GRAVMATERIALET

Lewis Binford menade att det vi ser i gravar och gravskick direkt reflekterar sociala mönster i den samtida samhället.⁵³ Detta perspektiv har präglat mycket av den arkeologiska forskningen om gravar och begravningsriter, inte minst i Sverige. Här undersöktes större delen av gravarna under 1960 och 70-talen, vilket enligt Agneta Lagerlöf (Bennett) har medfört att gravarna i huvudsak tolkats materialistiskt. Lagerlöf anser att variationer i gravars utformning är uttryck för ett symbolspråk och vill bli istället studera gravarna utifrån sociala/ideologiska eller ekologiska/ekonomiska perspektiv.⁵⁴ För att besvara de nya frågor som den postprocessuella arkeologin ställer behövs en annorlunda form av underlag att bedriva vidare forskning på. Det är bli rimligt att försöka finna aspekter i gravmaterialet som kanske tidigare förbisetts, men som nu kan visa sig vara betydelsefulla. De nya frågeställningarna inom genderarkeologin innebär t ex att sådant som *inte* kan klassificeras som direkt manligt eller kvinnligt har blivit allt mer intressant. På så vis kan kanske "dolda" gendergrupper upptäckas, vilka annars kanske skulle kategoriseras som obestämbar material.⁵⁵ Det är emellertid på sin plats att först diskutera graven och dess idémässiga bakgrund samt att utreda hur den kan tänkas att ge uttryck för gender.⁵⁶

Hur kan en grav uttrycka gender? - manligt och kvinnligt *post mortem*.

I de senaste decenniernas gravforskning kopplade man gärna skilda föremål och fyndfrekvens till stratifieringsgrad. Frågan är dock om inte det som läggs i en grav egentligen säger mer om människornas dödstro än om deras materiella verklighet? För att finna genderindicium i gravmaterialet är det i vilket fall mer relevant att diskutera föremålets rituella funktion; *dv s varför* de ligger i graven och vilka regler som *styr* begravningsförfarandet.⁵⁷ Det är givetvis vanskligt att försöka finna rituella eller religiösa strukturer med bara det arkeologiska materialet som utgångspunkt. Anders Kaliff, som nyligen behandlat brandgravskicket under järnåldern, menar emellertid att graven är den viktigaste informationslänken till det icke-rationella i forntiden. För att åskådliggöra brandgravskickets idémässiga bakgrund använder han bli litterära källor och etnologiska analogier.⁵⁸ Kaliffs slutsats är att "kremering och brandgravsskick är element i ett rituellt traditionskomplex, som grundar sig på en religion med starka inslag av reinkarnationstro. Kroppens förstöring genom eld var ett sätt att hjälpa själen att frigöra sig från kroppen."⁵⁹

I fråga om svensk järnålder är det emellertid extra viktigt att inte förlora det kulturella

⁵³Binford 1971:25.

⁵⁴Lagerlöf 1991b:17 Ex på den sociala/ideologiska sfären (samhällsstruktur, kulturell identitet, religion): individ, kollektiv, familjestruktur, arbetssituation, fysisk och mental hälsa, seder och bruk/folkstro, världsbild, gudsuppfattning, dödstro, kult och magi. Ex på den ekologiska/ekonomiska (miljö/basnäringar): ekologisk nisch, hantverk, produktion - distribution - konsumtion, kommunikation och ägoförhållanden. Se även Bennett 1987:1, 26.

⁵⁵Kaliff 1993:39 (Bl a om mellangravformer som inte kommer med i statistiken).

⁵⁶Jag har valt att betona metallålderns gravskick framför stenålderns och, med tanke på materialet, järnålderns gravformer i synnerhet. Den kronologiska indelningen är här som följer: **Äldre Järnålder** 400 f Kr - 550 e Kr (Föromersk järnålder: 400 f Kr - Kr f, Äldre romersk järnålder: Kr f - 200 e Kr, Yngre romersk järnålder: 200 - 400 e Kr, Folkvandringstid: 400 - 550 e Kr), **Yngre järnålder**: 550 - 1050 e Kr (Vendeltid: 550 - 800 e Kr, Vikingatid: 800 - 1050 e Kr).

⁵⁷Lagerlöf 1991b:15. Se även t ex: Duke 1991:281. Kaliff 1992:14.

⁵⁸Kaliff 1992:26. Beskrivningar av järnålderns gravskick återfinns, förutom i Beowulfkvädet, även hos bli Tacitus *Gemania* 27, Caesar *De bello Gallica* och hos den arabiske historieskrivaren Ibn Fadlan (92)

⁵⁹Kaliff 1992:134. Se även James 1957:106.

och kronologiska perspektivet. Enligt Bennett m fl speglar gravmaterialet en förändring i dödstro och eventuellt religion mellan äldre och yngre järnålder. En tolkning av den äldre järnålders gravskick är att man ägnade mycket omsorg på att helt avlägsna den döde från jorden. Först brände man honom, sedan samlade man ihop alla ben man kunde hitta, även mycket små sådana, av vilka en del t o m krossades, för att slutligen stänga in resterna i en kruka med en sten som lock och som avslutning gräva ned allt i jorden. Under yngre järnålder förändras som bekant detta mönster och enligt Bennett blev graven istället en förvaringsplats för den döde.⁶⁰

Givetvis kan man se dödstro och uppfattning om livet efter döden som en reflektion av det jordiska samhället, men det troligaste är dock att gravartefakterna - åtminstone under yngre järnålder - sannolikt har lagts i graven för att rusta de döda för ett *annat* liv än det jordiska. Artefakternas symboliska värde kan därför vara väsentligt större än dess materiella värde.⁶¹ Det är emellertid inte bara gravgåvorna som borde diskuteras. Måhända hade de kanske ett större symboliskt värde i ritén, men det går inte att bortse från andra, kanske lika viktiga aspekter i begravningsritualen. Till att börja med kan man skilja mellan yttre och inre gravskick, där det förra troligtvis i högre grad är format efter religiösa regler, medan det senare kan tänkas spegla den inofficiella och personliga dimensionen.⁶² Det finns ingen direkt anledning att fokusera det ena eller det andra, sannolikt speglar bägge aspekterna av begravningsriten gender, men uppdelningen kan vara bra att ha i åtanke när man diskuterar betydelsen av olika gravattribut.

Något om kombinationsanalyser

Många undersökningar av gravmaterial innehåller s k korrelations- eller kombinationsanalyser. Man låter t ex datorbearbeta materialet för att finna samband mellan olika element som inte är direkt uppenbara. Gravarnas innehåll, typ och form förändras emellertid ofta med tiden, varför dess korrelation med gender måste studeras momentant. Det är dessutom troligt att uttryck för gender även varierar kulturellt (lokalt). En artefakt eller gravform kan m a o spegla genderaspekter på olika vis under olika tider på olika platser. Ett stort problem med kombinationsanalyser är emellertid att tolka dess resultat på rätt sätt. Frågan är vad de olika gravelementen egentligen speglar och vilka konstanter de är beroende av? Förutom gender kan de exempelvis även vara uttryck för rituella, kulturella (tradition, släktskap) och statusrelaterade grupper.⁶³

Det är naturligtvis omöjligt att registrera alla tänkbara genderaspekter i gravmaterialet, men det är värt att kortfattat belysa några av dem som framkommit i olika undersökningar. Det är överlag rent könsrelaterade aspekter man tagit hänsyn till och det bör påpekas att många exempel bygger på tveksamma könsbestämningar som givetvis bör tolkas därefter.

Gravens form och utseende

Formen på en grav tillhör de aspekter som ingår i det yttre gravskicket.⁶⁴ Enligt ovanstående resonemang styrs detta sannolikt av religiösa/rituella regler. En gravs form och utseende kan rent funktionellt sägas bero av både kulturella och religiösa föreställningar; förutom att symbolisera status - eller brist på sådan - kan en gravöverbyggnad av sten t ex vara avsedd att "binda" den döde och förhindra att individens ande går igen. En kantkedja runt en grav

⁶⁰Bennett 1987:184-190. Trots förändringarna anser dock Bennett att begravningssederna har varit starkt traditionsbundna under hela järnåldern (Bennett 1987:22).

⁶¹Det kan därför vara vanskligt att exempelvis bedöma den gravlagdes status och/eller rikedom efter gravgåvorna. Kaliff påpekar dessutom att gravattribut likaväl kan kompensera brist på status (Kaliff 1992:89). Jämför också med Hodders studie av folken i Baingodistriktet (Kenya) där smycken *inte* betecknar inflytande, utan tvärtom (Hodder 1982:75-83).

⁶²Bennett 1987:197ff. Kaliff 1992:41.

⁶³Se även Bennett 1987:23.

⁶⁴När man diskuterar järnålderns många gravformer och dess eventuella anknytning till sociala grupper är det viktigt att hålla i åtanke att tidsperioden innehåller ett myller av olika former och varianter. Några är vanliga under viss tid för att sedan upphöra helt och i vissa fall återkomma några hundra år senare. Se t ex Bennett 1987:20f. Friliggande kantkedjor och större stenar i gravens mitt tillhör generellt äldre järnålder (Bennett 1987:21).

kan i sin tur bli att markera gränsen mellan dödsriket och den levande världen.⁶⁵ Det är emellertid svårt att knyta gravarnas utseende till olika genderkategorier. De undersökningar som gjorts har koncentrerat sig på skillnader mellan män och kvinnor. I Bennetts kombinationsanalys av Mälardalens gravar framkom endast svaga tendenser till könsbundna gravformer.⁶⁶ Enligt en C-uppsats av Camilla Lindvall och Anna-Malin Tibe finns det emellertid på Lundagravfältet (Lovö) ett samband mellan friliggande kantkedjor och kvinnogravar. Likaså förekommer där resta stenar oftare hos begravda män medan gravklot uteslutande finns hos kvinnogravarna.⁶⁷ Tendenserna verifieras delvis av Bennetts analys, men även av en liknande undersökning av gotländska gravfält. Där verkar männen ha begravts i rektangulära stensättningar medan kvinnorna lades i runda diton. De fyrkantiga (manliga) gravarna är dessutom ofta markerade med hörnstenar och ibland med en rest sten i mitten.⁶⁸ En undersökning av skottreuddar i mälardalen och Östergötland pekar på att formen var förbehållen män. En intressant detalj i den undersökningen är iakttagelsen att det oftast bara finns en till två treuddar per gravfält, vilket författaren menar kan bero på en speciell status.⁶⁹ Givetvis är det lika sannolikt att gravformen var reserverad för en speciell kategori av gender.⁷⁰

Gravens relativa position och sträckning

Förutom att gravformen kan relateras till olika former av kulturella grupper kan dess inbördes placering på gravfältet ha betydelse. Öländska gravfält från romersk järnålder är ofta uppdelade i en manlig och en kvinnlig zon. Ett exempel finns i Glömminge socken där en tydlig indelning av gravfältet kan skönjas. I Bjärby, Kastlösa socken, finns dessutom ett gravfält enbart för barn.⁷¹ På nämnda Lundagravfältet finns liknande tendenser till uppdelning mellan könen, med ett intressant undantag. Författarna misstänker att en gravs kön kan ha felbestämts eftersom den befinner sig i "fel" zon. Det rör sig om en kvinnograv(?) i en koncentration av mansgravar.⁷² Även Peter Jankavs har undersökt en eventuell zonindelning, dock utan att finna några samband.⁷³ I övrigt verkar zonindelningsaspekter inte uppmärksammas (eller existera). Det finns i vilket fall inga uppgifter om detta varken i Bennetts, Paders, Shennans eller till exempel Biuws undersökningar.

Skelettets/benens behandling

Genderaspekter i behandlingen av den avlidne finns i två huvudkategorier: kremeringar och inhumationer. Kremationsbegravningar är ett sammanfattande begrepp som omfattar ett flertal olika gravskick.⁷⁴ Vissa av dem är kronologiskt relaterade medan andra kan tänkas uttrycka gender. I Bennetts undersökning gav de *osteologiska* bestämningarna ett samband

⁶⁵Kaliff 1992:89, 91f. Bennett 1987:168.

⁶⁶Bennett 1987:150. Enligt den osteologiska bestämningarna fanns en svag korrelation mellan högar och män samt att kvinnogravarnas diameter ofta är under 4 m. Den arkeologiska bestämningen, vilken Bennett anser är tillförlitligast, tyder på att kvinnorna är begravda i runda stensättningar medan männen finns i resterande former. Rent generellt är kvinnogravarna "prydligare" och har oftare en klar avgränsning samt mer variationer av gravens mitt, till exempel verkar rundade stenar vara kvinnligt (Bennett 1987:131).

⁶⁷Lindvall & Tibe 1993:26. Könsbestämningarna har gjorts med hjälp av gravartefakter. Peter Jankavs har även påpekat ett eventuellt samband mellan män och flatmarksgravar (Jankavs 1987:43).

⁶⁸Rasch 1991:32. Hur könsbestämningarna gått till är oklart. Pader har även undersökt förhållandet mellan kön och formen på inhumationsbegravningar (oval, rektangulär och avsmalnande), dock utan att finna någon korrelation (Pader 1982:143). Bennett undersökte även eventuella samband mellan den avlidnes ålder och gravform, dock utan resultat (Bennett 1987:129).

⁶⁹Carlsson 1990:31, 35. Könsbestämningen gjorts via gravartefakter. En treudd är en triangelformad stensättning med insvängda kanter.

⁷⁰Det är värt att nämna att varken Ellen-Jane Pader eller Shennan fann några samband mellan kön och gravformer i sina undersökningar av Holywell Row/Westgarth gardens respektive Branc. Pader 1982:143. Paders könsbestämningar har gjorts osteologiskt när det behövs och med hjälp av artefakter när det är möjligt (ibid:138).

⁷¹Rasch 1991:31ff. Hur könsbestämningarna gått till framgår inte av dokumentationen.

⁷²Lindvall & Tibe 1993:50. Könsbestämningarna har gjorts med osteologi där gravgåvorna har "svag" könskaraktär (ibid: 26).

⁷³Jankavs 1987:26. Inga osteologiska analyser har använts.

⁷⁴Enligt RAAs benämningar: Urnegrop, urnebegrav, urnegrav, bengrop, brandgrop, benlager, brandlager och spridda ben (Kaliff 1992:42f).

mellan kvinnor och urnegravar samt mellan män och urnegrav+brandlager. Den *arkeologiska* bestämningen, vilken Bennett anser vara mest tillförlitlig, tyder dock inte på att något gravskick är könsbundet. Brandlagergravar verkar dock vara vanligare för kvinnor och urnegrav+brandlager förekommer oftare i mansbegravningar.⁷⁵

En generell omständighet är också mängden människoben i gravarna. Den är mindre i kvinnokremationerna än i de manliga. Fenomenet kan bero på biologiska skillnader, men eftersom skillnaden är så pass stor, kan det kanske indikera gender.⁷⁶ I vissa fall kan även rensade ben härledas till barn- och ungdomsgravar, men det är ett otydligt samband med gott om undantag.⁷⁷

Inhumationer förekommer sporadiskt under hela järnåldern och har en tendens att vara reserverade för män.⁷⁸ Den typen av gravläggning har emellertid fler möjligheter att uttrycka genderattribut. I Branc (under bronsåldern) visade Shennan t ex att kvinnornas skelett är i huvudsak orienterade i Ö-V eller NÖ- SV riktning, liggande på vänster sida (81%). Männerna i sin tur är lagda i sträckningen V-Ö och SV-NÖ, liggande på höger sida (69%).⁷⁹ Pader har i sin undersökning noterat att de flesta skeletten ligger i V-Ö riktning med endast små skillnader mellan könen.⁸⁰ I jämförelse med etnologiska analogier verkar orienteringen av skelettgravar till större delen vara ett uttryck för dödstro eller religion och sannolikt bara i viss mån markera gender.⁸¹ Någon svensk undersökning verkar i vilket fall inte ha behandlat fenomenet - åtminstone inte under järnålder. En av orsakerna till detta beror säkert på det begränsade antalet skelettbegravningar från denna tid.

Gravgåvorna- karaktär, antal, placering och symmetri

Gravartefakterna är sannolikt det material som tidigare tillmätts störst betydelse och följaktligen undersökts mest. Man har vägt dem, räknat dem, uppskattat både dess ekonomiska och symboliska värde i syfte att finna mönster eller samband mellan dem. Huvudintrycket är att vad som helst går att påvisa beroende på vilken metod man använder.

Det verkar dock som om det, inom ett begränsat område och tid, finns starka samband mellan gravfynd och kön. I föregående kapitel har några av dem nämnts, andra är t ex enligt Rasch: Vapen, vilket är typiskt för män i tidiga skelettgravar under järnåldern; senare även bältringar och ibland guldringar. I kvinnogravarna finns istället redskapsuppsättningar och "dräkttillbehör" (t ex fibulor och spännen). Under sent skede av äldre romersk järnålder tillkommer nya föremålsgrupper såsom berlocker, fingerringar, benkammar och skrindetaljer eller nycklar till skrin. Vid övergången till yngre romersk järnålder försvinner redskapsuppsättningarna så när som på synålen i kvinnogravarna, medan mansgravarna fortfarande rymmer vapen och bälte detaljer.⁸² Britta Wennstedts analys av den vikingatida kvinnodräkten stöder delvis detta. I sentida vikingabegravningar menar hon bl a att nycklar är klart överrepresenterade hos kvinnor medan vapen, ridutrustning och rembeslag är typiska manliga artefakter.⁸³ I Bennetts undersökning framkom att söljor, bälte tillbehör, kammar med fodral samt vapen låg företrädesvis i männens gravar. Likaså visade sig kombinationen av agraff + handtagskam + björntänder vara ett manligt attribut.

De kvinnliga gravarna innehöll vanligtvis tre pärlor eller flera, samt dräknålar och fibulor.⁸⁴ Peter Jankavs har delat upp vanliga fynd från yngre järnålder i tre huvudgrupper: Kvinnliga, manliga och neutrala. Den första gruppen omfattar pärlor, dräknålar, fibulor, ringspännen och nycklar, den andra: Pilspetsar, nitar, remsölja, spelpjäser, svärd, kortsvärd.

⁷⁵Bennett 1987:134.

⁷⁶Beräkningar har visat att den genomsnittliga benmängden för kvinnor är ca 0.36 L och för män 1.25 L (Korsfält 1992:41ff, 54). Se även Bennett 1987: 147.

⁷⁷Se t ex Vibe-Müller 1987. Enligt Sigvallius är rensade ben vanligare under äldre järnålder (Sigvallius 1994:118).

⁷⁸Bennett 1987:134.

⁷⁹Shennan 1975:282.

⁸⁰Pader 1982:145ff. Pader tror att kronologiska aspekter kan förklara skillnaderna i orientering.

⁸¹James 1957:108ff.

⁸²Rasch 1991:32

⁸³Wennstedt 1983:29, 34. I Shennans undersökning framkom att t ex vildsvinsbetar, kopparknivar, benamuletter, pilspetsar och amforor fanns endast hos män. Shennan kunde dock inte påvisa något som var exklusivt för kvinnogravarna (Shennan 1975:282).

⁸⁴Bennett 1987:159. Jämförelserna bygger här på "säkra" osteologiska bestämningar.

Den tredje kategorin innehåller könsneutrala objekt såsom pincetter, örslivar, remändesbeslag, kammar, knivar, lerkärl och bronskärl.⁸⁵

Något som är minst lika intressant som artefakterna själva, är placeringen av dem, både i graven och på kroppen. Dessa aspekter gäller emellertid bara i mycket begränsad grad kremationsbegravningar och är därför inte aktuella här.⁸⁶

Övrigt arkeologiskt material.

Det finns många element i gravar som inte direkt kan klassas som gravgåvor. Till dessa hör bl a förekomsten av matrester i gravurnorna. Överlag kan man också finna både nötskal, fruktkärnor, sädeskorn, bröd och olika former av djurben i gravarna.⁸⁷ Den givna frågan är vem de var tänkta för - den döde? de sörjande? gudar? Det är en svårbesvarad frågeställning, men i linje med föregående resonemang kan man kanske tänka sig att de var till för den avlidne, t ex i väntan på reinkarnations fasen. Matoffer går givetvis också att klassa som symboliska gravgåvor på samma vis som artefakterna.

I de undersökningar som tidigare refererats framkommer inga speciella samband mellan kön och mat. Den relativt stora mängden djurben i kremeringsgravarna uppvisar emellertid i vissa fall korrelation med kön. Sigvallius osteologiska analys av gravarna i norra Spånga visar att det överlag är färre ben av djur i kvinnogravarna. Björn och lodjur är i det närmaste typiskt för kvinnor medan männens gravar utmärks bl a av häst och kattben. Inget djur är dock exklusivt för något kön förutom katt i mansgravar. Kronologiskt sett förändras inte arterna nämnvärt över tid utan istället växlar antalet. I yngre järnålder innehåller 68.7% av mansgravarna mer än två djur, medan 70.8% av kvinnogravarna endast innehåller en till två.⁸⁸

Andra varianter i kategorin övrigt material är exempelvis förekomsten av harts och ockra, men även kläder/klädnad. Det verkar inte finnas några samband mellan de förstnämnda och gender, men de senare uppvisar sådana tendenser.⁸⁹ Tyvärr finns det mycket lite material kvar av textilier i kremeringsgravarna varför det inte är aktuellt att ta upp här.

Undersökningar som gjorts visar att åtminstone människors biologiska kön kan härledas ur gravmaterialet. Frågan kvarstår dock huruvida de kan anses spegla gender i form av socialt kön. Treuddarna, barngravfält och till synes "felplacerade" gravar i zonindelade gravfält, kan kanske tolkas som tecken på udda gendergrupper. För att kunna ta hänsyn till sådana aspekter vore det önskvärt att könsbestämningarna var bättre dokumenterade. Ett genomgående fenomen i de refererade undersökningarna är annars författarnas teoretiska utgångspunkter. De verkar samtliga utgå från att gravarna speglar ett perfekt reglerat samhälle där allt och alla styrs av sociala regler. Vad man förlorar med en sådan utgångspunkt är individuella särdrag i det arkeologiska materialet och följaktligen även en dimension av gender.

⁸⁵Jankavs menar att gravgods direkt reflekterar den dödes kön, ålder eller status. Han hänvisar till Gebür (1975) och använder sig inte av några osteologiska analyser (Jankavs 1987:15, 26ff). Även Pader har utifrån sin undersökning påvisat ett "male kit" innehållande kniv, sköld och ett spjut samt i viss mån även spännen och någon form av kärl. "The female kit" består i sin tur av ornament i form av pärlor och broscher (Pader 1982:150ff).

⁸⁶Janzon har i sin studie över Gotlands mellan-neolitiska gravar delat in gravar i zoner. De fyra översta (ovanför bäckenet) innehåller mest gravgods men Janzon anser att materialet är för litet för att spåra skillnader mellan könen (Janzon 1974:112ff, Schema över zonerna på s 251). Enligt Arnold förekommer armringar (alla material) oftast hos män på vänster vrist och i ovanliga fall på vänster överarm. På kvinnorna förekommer de osymmetriskt (Arnold 1991:386).

⁸⁷Se bl a Kaliff 1992:107, 115.

⁸⁸Sigvallius 1994a:106ff. Se även Janzon 1974:40ff.

⁸⁹Se t ex Janzon 1974:108ff angående ockra i gravar och Wennstedt 1982 om kvinnodräkten under vikingatid. Förekomsten av harts verkar till största delen bero av kronologiska aspekter

4

GRAVFÄLTEN I NORRA SPÅNGA - En fallstudie

Föregående kapitel visade att det finns individer i gravmaterialet som kan tänkas representera annorlunda genderkategorier än de vanliga. Exempelvis verkar både barn, kvinnor, män samt ett mindre antal vuxna med osäker gender kunna utskiljas med hjälp av olika attribut. Tyvärr är större delen av materialet för knappt dokumenterat för att verifiera hypotesen, bl a är inte könsbestämningarna jämförbara och de territoriella/kronologiska aspekterna är inte tillräckligt utredda. Gravmaterialet från Norra Spånga håller emellertid en betydligt högre standard inom nämnda områden, varför en analys av dess material kan visa sig vara fruktsam. Det är dock ingen större vits i att göra ytterligare en korrelationsanalys av materialet. Det är sannolikt betydligt intressantare att i linje med föregående kapitel undersöka om olika genderkategorier - förutom män och kvinnor - kan urskiljas ur gravmaterialet.

Det arkeologiska och osteologiska materialet

Norra Spånga grävdes ut mellan åren 1964-1976 av framförallt Stockholms stadsmuseer, men även av RAÄ. Området, som är 13x7 km stort, är beläget drygt en mil nordväst om Stockholm och karakteriseras av två ådalar. Höjden över havet är i dalgångarna 5-10 m och på moränhöjderna ca 30 m. Eftersom stora delar av området länge låg under vatten är lämningarna från sten- och bronsålder få, de flesta härrör från järnåldern. Trots det är området rikt på fornlämningar: Vid RAÄs inventering 1951 registrerades i Norra Spånga 1846 st fornlämningar samt ytterligare några vid 1980 års revidering. Fram till idag har ca 1000 gravar och tio boplatser undersökts.⁹⁰ Arkeologen Anita Biuw har analyserat och sammanställt det arkeologiska materialet i avhandlingen *Norra Spånga - Bebyggelse och samhälle under järnåldern*. Det osteologiska materialet har behandlats av Berit Sigvallius i avhandlingen *Funeral Pyres - Iron Age cremations in North Spånga*.⁹¹

Med tanke på både kronologiska och lokala aspekter i åtanke är dock inte hela materialet från Norra Spånga av intresse. Det är viktigt att begränsa undersökningsområdet utan att materialet (antalet gravar från samma tid) blir för litet. Urvalet ger emellertid sig självt. Biuws avhandling specificerar nämligen bara gravgodset från Ärvinge och Kymlinge. Ärvinge nordost om den norra av floddalarna (se fig 4) är bäst dokumenterat. Dess gravfält innehåller dessutom ett stort antal gravar från en begränsad tidsperiod, Yngre järnålder, varför det faller sig naturligt att prioritera Ärvinge för att hålla materialet inom ett snävt kronologiskt och territoriellt område.

⁹⁰Biuw 1992:13, 16,18. Sigvallius 1994a:2.

⁹¹Biuw 1992. Sigvallius 1994a.

Könsbestämningen av materialet

Av Ärvinges ca 400 gravar har 152 individer kunnat könsbestämmas arkeologiskt och osteologiskt (128 st av dem från yngre järnålder). Bestämningarna är ovanligt samstämmiga för att behandla kremerat material, endast i 14 fall skiljer sig bedömningarna åt (9.2%).⁹² Sigvallius har utfört den osteologiska bedömningen okulärt och har allmänt varit sträng mot det osteologiska materialet - hon har avstått från att "klämma till" med någon gissning. Hur den arkeologiska bedömningen gått till är osäkert, varken Biuw eller Sigvallius nämner något om den. För det slutgiltiga resultatet har framförallt två faktorer har varit avgörande för om den arkeologiska eller den osteologiska bedömningen skall gälla: Sigvallius egen bedömning av det arkeologiska materialet och hur säker den osteologiska bedömningen varit.⁹³

Komparativ analys av Ärvinges gravfält

En fullständig analys över gravgåvor och kön verkar, som tidigare nämnts, i fallet med Norra Spånga inte vara speciellt relevant att göra. En sådan undersökning skulle antagligen bara skapa ytterligare "fakta" utan att egentligen besvara några frågor. En mindre sammanställning har emellertid gjorts över de aspekter som nämnts i kapitel 3. Det som framförallt har utretts är de gravar där den arkeologiska och osteologiska könsbedömningen skiljer sig åt. Det rör sig om 14 gravar, varav nio är från yngre järnålder. Kan kanske dessa dölja "dolda" gendekategorier? Utöver dessa har även speciell uppmärksamhet ägnats åt Ärvinges barngravar, trots att flertalet inte könsbestämts.

Allmänna tendenser

Det skriftliga materialet ger inga upplysningar om några eventuella zonindelningar av några gravar. Inte heller har några anmärkningar gjorts angående gravarnas orientering. Eftersom det överlag rör sig om brandlagersgravar har heller ingen hänsyn tagits till gravgävornas placering i graven. I tabell 1 har dock några av de åtkomliga gravattributen sammanställts.

Kön:	ant	hög	stens:	◇	0	*	∞	Δ	ben1	ben2	ben3
m	56	24	31	4	3	1	4	1	-	56	-
m+f	4	1	3	-	-	-	2	-	-	4	-
f	59	11	48	-	9	2	4	-	1	58	-
m/f	9	-	7	1	-	-	-	-	-	9	-

Tab 1. Kortfattad sammanställning av Ärvinges osteologiskt bestämda gravar från yngre järnålder.
Ben: 1=tvättade ben, 2=sotiga ben, 3=både tvättade och sotiga ben. Stensättningar, :◇ = rektangulär, :0 = oval, :* = skadad, :∞ = oregelbunden, :Δ = triangulär (i övrigt se appendix A,).

Tabellen visar att materialet fördelar sig jämt mellan män och kvinnor (med en mindre övervikt av kvinnor som sig bör). Tendenserna från tidigare nämnda undersökningar håller delvis i sig. Exempelvis verkar män i högre grad än kvinnor ha begravts i högar. Vidare verkar rektangulära stensättningar vara reserverade för män. Det verkar också sannolikt att tvättade ben är en kronologiskt relaterad aspekt.

⁹²Materialet omfattar även 39 st dåligt bevarade inhumationer, vilka inte har kunnat könsbestämmas.

⁹³Sigvallius 1994a:7. Sigvallius 1994b:Opublicerat brev. I avhandlingen (*Funeral Pyres*) har könsbestämningen i vissa fall korrigerats, men Sigvallius har varit vänlig nog att låta mig ta del av den osteologiska bedömningen av de gravar där det arkeologiska materialet påverkat slutbedömningen.

Det som kan vara intressant att undersöka vidare är, förutom de gravar där könsbestämningarna skiljer sig, kvinnograven med tvättade ben samt den kvinnograv(?) som fått en rektangulär stensättning (grav 158/97:1, respektive 162/61).

Ärvinges barngravar

Benrester från barn är, som tidigare nämnts, både svåra att köns- och åldersbestämma. Det kan emellertid vara av intresse att utreda om de fått en annorlunda behandling än "vanliga" gravlagda. Av Ärvinges samtliga gravfält kunde endast sju barn under köns mogen ålder bestämmas, varav två dessutom har kunnat könsbestämmas. I nedanstående tabell (2) har dessa individer listats:⁹⁴

Grav	Ben	Djur	Ålder	Kön	Typ	Fynd
15618	sot	-	0-7	-	stens	kniv, järnfr, 3.5 glaspärlor, lerkärl, kol.
156109	sot	-	0-7	-	stens	järnten, br nötskal.
157A40:1	sot	-	0-14	-	stens:0	Brodd, 46 nitar/spikar, glaspärla, lerkärl, kol.
157A58	sot	1	0-7	f	stens	bronsfr, järnring, 22 nitar/spikar, kol, glaspärlor 17 hela/3.5 fr, 8 kamfr, keramik.
157A132	sot	1	0-7	f	stens	bronspärla, järnring, järnfr, 16 kamfr, 26 glaspärlor, keramik, kol.
157B38	sot	-	0-7	-	stens	torshammarring, keramik.
15818	sot	1	0-7	-	stens	torshammarring, 10 ovala kamfr, lerkärl.

Tab 2. Individer under 15 år från Ärvinges gravfält daterade till yngre järnålder.

Materialet är något för litet för att visa på några generella tendenser. Tanken på att barns ben skulle ha tvättats i högre grad än vuxna individers kan dock sannolikt avskrivras - åtminstone under denna tidsperiod och plats. Det kan även vara värt att påpeka att samtliga är begravda i stensättningar tillsammans med ett eller inget djur. Bland gravartefakterna finns inget som tyder på att barn skulle kunna klassas som en egen genderkategori.⁹⁵

Gravar med avvikande genderattribut?

Av de 14 gravar där den osteologiska och arkeologiska könsbestämningen skiljer sig är nio stycken daterade till yngre järnålder. I tabellen på nästa sida (tab 3.) redovisas hur slutbedömningen gått till:

⁹⁴Det finns tre ytterligare obestämda barnbegravningar i Ärvinge, vilka har begravts tillsammans med en vuxen individ. De kan inte räknas som jämförbara då gravaspekterna är gemensamma med den vuxnes.

⁹⁵Något som emellertid kan tyckas märkligt är förekomsten av torshammarringar i två av gravarna. Torshammarringar är annars vanliga fynd hos vuxna män och kvinnor (finns i ca 31% av gravarna).

grav	ålder	ost.	ark.	kön	fynd
15647	18-44	m	f	f	2 pärlor silverspiral, 2 pärlor bronsspirall, br lera, kol. 12 glaspärlor, 2 ringar bro, kedja br fr, fr bro, 39 kamfr, järnnål, brodd, 12 nitar o spikar, lerkärl, bryne fr.
15655	35-64	f	m	f	6 fr oval spännbuckla bro, fingerring bro, 5 fr halsring bro, vikt bro, nit bro, 19 glaspärlor, torshammarring, keramik, 50 nitar, 179 järnfragment, 21 pärlor karneol 8.5 hela, 14 kamfr, bryne, kol, pärla bergskristall, 2 lerkärl, obr ben.
157A8	35-64	f	m	f	5 skållor bro hof, 1 bro fr, 5 nitar, 9 järnfr, 17 kamfr, slagg, keramik, kol.
157A16	18-44	m	f	f	18 nitar/spikar, 39 järnfr, glaspärla, 39 kamfr, 2 lerkärl, 1/2 sländtrissa keramik, kol.,
157A36	35-64	m	f	m	silverpärla, 5 bronspärlor, 10 bro fr, järnnål, järnmärla, 2 spikar, 5 glaspärlor, 9 kamfr, keramik, kol.
157A82	18-44	m	f	f	bronsring, 8 bronsfr, 13 glaspärlor, 3 järnfr, lerkärl.
16224	35-64	m	f	f	kamnit bro, 45 nitar/spikar, 30 järnfr, 8 kamfr, keramik, kol.
16254	18-44	f	m	f	6 nitar/spikar, 27 järnfr, 11 kamfr, keramik, br lera, kol, 2 br flinta.
16261	35-64	f	m	f	45 nitar/spikar, glaspärla, 35 kamfr, bryne 5 fr, br lera, keramik, kol.

Tab 4. Gravar från yngre järnålder vilka könsbestämts olika (i övrigt se appendix A).

Gravarna är fördelade på tre av Ärvinges sex gravfält med gravar från yngre järnålder.⁹⁶ I fem fall har den osteologiska bedömningen framstått som mest trovärdig, men i fyra fall har artefakterna fått bestämma. I några fall är den arkeologiska bestämningen lätt att förstå, gravarna 156/47, 157A/36 och 157A/82 könsbedömdes troligtvis på grund av antalet pärlor medan bedömningen av grav 156/55 sannolikt baserades på förekomsten av både spännbuckla och antalet pärlor (även fingerring, halsring?). Likaså beror bedömningen av grav 157A/16 sannolikt på det fragment av en sländtrissa som fanns i graven. Grav 162/61 kan i sin tur ha bedömts som manlig på grund av att individen begravts i en rektangulär stensättning (?)

En snabb genomgång av gravmaterialet visar att fler än fem pärlor nästan bara återfinns i Ärvinges kvinnogravar, endast två mansgravar rymmer mer än fem pärlor.⁹⁷ Grav 157A/36 är i sammanhanget synnerligen intressant eftersom den osteologiska bestämningen uppenbarligen ansågs stå sig, trots motsatt arkeologisk bestämning. Sländtrissor finns förutom i den aktuella graven endast i en dubbelbegravning av en man och en kvinna (162/100). Av tabell 1 framgår att rektangulära stensättningar verkar vara en manlig gravform även i Ärvinge. Resterande tre gravar är svårare att bedöma. Det finns, utifrån dokumentationen, ingen självklar anledning till att gravarna 157A/8, 162/24 och 162/54 arkeologiskt bedömts annorlunda än den osteologiska.

Kvinnan (?) i den rektangulära stensättningen (162/61) är daterad till vikingatid och bedömts vara ca 35-64 år gammal. Gravfynden består av: 6 nitar/spikar, 27 järnfragment, 11

⁹⁶Gravfälten i Ärvinge är egentligen sju till antalet men nr 163 innehåller inga gravar från yngre järnålder.

⁹⁷Grav156/62:3 innehåller 206 glaspärlor och grav157B/39 innehåller 15 glaspärlor.

kamfragment, keramik, bränd lera 2 stycken bränd flinta samt kol.

Individen bedömdes osteologiskt till kvinna, arkeologiskt till man, men slutligen ändå kvinna. Det finns ingenting i fyndmaterialet som kan tänkas anses manligt förutom antalet olika djur, vilket enligt Sigvallius är typiskt manligt.⁹⁸ Uppenbarligen har ändå den osteologiska könsbestämningen varit tillräckligt säker för att bortse från detta (antagligen inga typiskt manliga djur).

Kvinna med tvättade ben i grav 158/97:1 är daterad till vendeltid och har bedömts vara 10-44 år gammal. Det kan man också röra sig om ett barn. Bland gravfynden märks: 1 pincett av brons, 1 lansethänge och 1 silhänge av brons, 1 bronsring, 1 bronspärla, 1 brons fragment, 1 kniv samt slagg. Individen är begravd i en ordinär stensättning med rester av två djur. Varför just den här kvinnans ben tvättats framgår inte av materialet, vilket så när som på pincetten till största delen består av vanligt förekommande föremål. Det finns dock inga "maskulina" detaljer, snarare tyder antalet djurben på en kvinna.⁹⁹

Utvärdering av materialet från Ärvinge

Ärvinges gravfält har åtminstone delvis motsvarat de ställda förväntningarna angående dokumentationen. Det har visat sig möjligt att, utifrån ett kronologiskt och territoriellt snävt hållet område, påvisa individer som inte passar in i den vanliga ramen för biologiskt kön. Ett mindre antal gravar innehåller bl a individer med "fel" gravattribut. De mansgravar med ett större antal pärlor (156/62:3, 157B/39 och 157A/36) är några exempel - framförallt 157A/36 vilken trots motsatt arkeologisk bestämning ändå slutbedömdes som kvinna. Ett annat exempel är den kvinna (?), vilken låg begravd under en "manlig" överbyggnad. Däremot har inga speciella attribut kunnat knytas till de undersökta barngravarna.

⁹⁸Sigvallius 1994a:107. Bränd flinta finns i 8 mansgravar, respektive 4 kvinnogravar. Resterande gravföremål är vanligt förekommande och jämt spridda mellan könen.

⁹⁹Sigvallius 1994a:107.

5

SAMMANFATTNING OCH SLUTSATS

".... och sannerligen känner ingen den rena oförfalskade sanningen, inte heller kommer det att finnas någon som vet allt om gudarna eller vad jag har att säga om tingen. Ty även om jag av en tillfällighet råkade säga sanningen om detta, skulle jag inte själv veta om det. Men en åsikt är förbehållet alla."

Xenofanes¹⁰⁰

Att sanning är ett relativt begrepp, det var den grekiske poeten och filosofen Xenofanes (570-478 f Kr) uppenbarligen medveten om. Citatet känns extra relevant ifråga om problematiken kring gravarkeologi och gender. Vad ger t ex de olika gravtraditionerna och dess inneboende variationer egentligen uttryck för? Det är dags att återkomma till den frågan. Ett personligt intryck är att gravskick långt ifrån är schematiska till sin karaktär. Sannolikt kan de vara relaterade till skilda aspekter såsom makt, status, gender och inte minst till individuella egenheter. Oregelbundenheten i materialet tillsammans med osäkerheten i könsbestämningsmetoderna gör att några defenitiva slutsatser inte kan dras av materialet. Det har heller inte varit ambitionen med detta arbete. Ett försök har däremot gjorts att utreda gravarkeologins och genderforskningens begränsningar och möjligheter inom detta område.

Ett av problemen inom gravarkeologin idag är bl a att det inte finns någon fast punkt i materialet att stödja sina argument på. Dagens könsbestämningsmetoder är överlag alltför osäkra. För att komma vidare inom detta forskningsområde kan emellertid molekylärbiologiska analyser komma att spela en viktig roll. En kombination av DNA-analyser och osteologiska bestämningar kan sannolikt ge ett betydligt säkrare underlag att arbeta mot. Anders Kaliffs arbete om brandgravskicket visar dessutom att den idémässiga dimensionen bakom gravritualer är åtkomlig. Kanske kan fortsatt forskning inom den sfären förklara några av oregelbundenheterna i gravmaterialet och på så vis minska antalet möjliga feltolkningar?

Järnåldersmaterialet från Ärvinge i Norra Spånga har också studerats ur ett genderperspektiv. Det har visat sig att det är inom ett kronologiskt och territoriellt snävt område möjligt att påvisa avvikande genderkategorier. Norra Spångas material har dessutom visat sig vara rikt på möjligheter att arbeta vidare med. Kanske kan en studie i stil med Whelans visa sig vara fruktsam att applicera på materialet? Till en början vore det i vilket fall mycket intressant om en molekylärbiologisk könsbestämning kunde göras på de gravar som här pekats ut (156/62:3, 157A/36, 157B/39 och 162/61) . Kanske kan det styrka hypotesen att det verkligen rör sig om en eller flera "udda" genderkategorier?

¹⁰⁰Xenofanes, *fragment 34*. Citatet är översatt av författaren.

 LITTERATUR

Litteraturförteckning

- Alexandersen, Verner & Frohlich, Bruno. 1990;** 'Sex determination in Greenlandic Inuit populations - A studie of dental dicrimination functions', *Populations of the nordic countries -human population biology from the present to the mesolithic. Proceedings of the 2:nd seminar of Nordic physical anthropology*, University of Lund, Institute of Archaeology Report Series no.46, (s 16), Lund.
- Andrén, Anders. 1978;** 'Sociala förhållanden vid järnålderns slut' *Vid älven. Bygd och viking* (GAM årstryck 1974-78) Red: Kaelas L & Andersson S. (s 61-70).
- Arnold, Bettina. 1991;** 'The deposed princess of Vix: The need for an engendered European prehistory' *The archaeology of gender - Proceedings of the 22nd annual Chacmol conference* Ed:Dale Walde & Noreen D Willows, (s 366-374).
- Bass, William B. 1971** *The Leavenworth site cemetery: Archaeology and physical antropology*, Lawrence, Kansas.
- Bennet, Agneta. 1987;** 'Graven; religiös och social symbol - Strukturer i folkvandringstidens gravskick i Mälardalen.' Theses and papers in North-European Archaeology 18. Stockholm.
- Binford, Lewis R. 1971;** 'Mortuary practices: Their study and their potential', *Approches to the social dimensions of mortuary practices*, Ed: Brown, James A, (Memoirs of the Soceity for American Archaeology No 25), American Antiquity vol 36, No 3, Part 2, (s 6-29).
- Biuw, Anita. 1992;** *Norra Spånga - Bebyggelse och samhälle under järnåldern*, Stockholmsmonografier vol 76, Atlantis, Borås.
- Boom R. et al 1990;** *Journal of Clinical Microbiology* 28, (s 495-503).
- Bäckström, Ylva. 1994;** *Osteologi : ett kompendium om grunderna i osteologi för arkeologer*. Stockholm Arkeologikonsult AB, Stockholm.
- Carlsson, Michél. 1990;** 'En studie av undersökta treuddar i Mälardalen och Östergötland.', C-uppsats, Stockholms Universitet, Stencil.
- Duke, Philip. 1991;** 'Recognizing Gender in Plains Hunting Groups - Is it Possible or even Necessary?', *The Archaeology of Gender*, Ed: Walde D och Willows N, Archaeological Associations of the University of Calgary, Calgary.
- During, Ebba. 1992;** *Osteologi: Benens vittnesbörd*, Arkeographica 5, Red: Kristina Ambrosiani, ARKEO-Förlaget, Gamleby.
- Eisner, Wendy R. 1991;** 'The consequences of gender bias in mortuary analysis: A case study' *The archaeology of gender - Proceedings of the 22nd annual Chacmol conference* Ed: Dale Walde & Noreen D Willows, (s 352-357).
- Florman, A H. 1823;** *Anatomisk handbok för läkare och Zoologer; 1:sta delen, Osteologien, som beskriver benen i människokroppen, jemte deras förhållande hos de andre vertebrerade djuren*.
- Gebühr, M. 1975;** 'Versuch einer statistischen Auswertung von Grabfunden der römischen Kaiserzeit am Beispiel der Gräberfelder von Hamfelde und Kemnitz', *Zeitschrift für Ostforschung* 24;3, (s 433-456).
- Gejvall, N-G. 1970;** 'The fisherman from Barum - Mother of Several Children. Paleoanatomic Finds in the Skeleton from Bäckaskog. *Fornvännen* 4, (s 281-289).
- Gilchrist, Roberta. 1993;** *Gender and Material Culture - The archaeology of religious women*, Routledge.

- Götherström, Anders 1994;** 'Post mortem DNA - A way to sex identify Neolithic remains'
Opublicerad D-uppsats, Institutionen för laborativ arkeologi, Stockholms Universitet.
- Hagelberg, Erika (et al). 1989;** 'Ancient bone DNA amplified. *Nature*, Vol 342,485.
- Hagelberg, Erika och Clegg, J B. 1991a;** 'Isolation and characterization of DNA from archaeological bones.' *Proceedings of Royal Society in London, series B*. Vol 244, (s 45-50).
- Hagelberg, Erika (et al). 1991b;** 'Analysis of ancient bone DNA: techniques and applications', *Philosophical Transactions of Royal Society in London, series B*. Vol 333, (s 399-407)
- Hedges, Robert E M. 1990;** 'The detection of DNA in ancient bone' *Populations of the nordic countries -human population biology from the present to the mesolithic. Proceedings of the 2.nd seminar of Nordic physical anthropology*, University of Lund, Institute of Archaeology Report Series no.46, (s 28-34), Lund.
- Herrmann, B (et al). 1991;** *Prähistorische Antropologie. Leitfaden der Feld- und Labormethoden*. Springer-Verlag, Berlin.
- Hodder, Ian. 1982b;** *Ethnoarchaeological studies of material culture*. New Studies in Archaeology, Cambridge.
- Horai, S (et al). 1989;** 'DNA amplification from ancient human skeletal remains and their sequence analysis.' *Proceedings of the Japan Academy, Series B - Physical and Biological Sciences*. Vol 65, (s 229-233).
- Höss, Mathias och Pääbo, Svante. 1993;** 'DNA extraction from Pleistocene bones by a Silica-based Purification method', *Nucleic Acids Research Vol 21 No 16*, (s 3913-3914).
- Ihregren, Elisabeth. 1991;** 'Problem och möjligheter - ett osteologiskt perspektiv på analys av gravmaterial' *Gravfältundersökningar och gravarkeologi : rapport från Riksantikvarieämbetets seminarium om "Gravmaterialet som källa för kunskap om människans livsvillkor, religiösa och sociala värderingar" : 26-27 oktober 1988* Red: Agneta Lagerlöf, (s 102-109), Stockholm.
- James E O. 1957;** *Gravarna Berättar - En bok om förhistoriska religioner*, Bokförlaget Prisma, Stockholm.
- Jankavs, Peter. 1987;** *Samhälle - symbol - grav. Reflexioner kring ett arkeologiskt problemområde*. Uppsats för fil.lic-examen. GOTARC serie C. Arkeologiska skrifter No 5, Institutionen för arkeologi, Göteborgs universitet.
- Janzon, Gunborg O. 1974;** *Gotlands mellanneolitiska gravar*, ACTA Universitatis Stockholmiensis, Studies in North-European archaeology 6, (Almqvist & Wiksell), Stockholm.
- Jonsson, Leif. 1993a;** 'Kompendium i osteologi', Institutionen för arkeologi, Göteborgs universitet, Stencil.
- Jonsson, Leif. 1993b;** 'Nedbrytning av benmaterial i jord - kemiska och arkeologiska aspekter' *Nedbrytning av arkeologiskt material i jord. I: Målsättning och bakgrunds-sammansättning*. Riksantikvarieämbetet, Stockholm.
- Kaliff, Anders. 1992;** *Brandgravsskick och föreställningsvärld. En religionsarkeologisk diskussion*. Occasional Papers in Archaeology 4, Societas Archaeologica Upsaliensis, Uppsala.
- Karlsson, Ebon. 1994;** 'Ulricehamn behåller fornyfynd - Äganderätten till den 9000 år gamla Bredgårdsmannen klarlagd', *Göteborgs-posten del 1, s 15*, (941217).
- Korsfeldt, K. 1992;** 'Östgötskt gravskick. Yngre bronsålder och äldre järnålder'. CD-uppsats i arkeologi, Uppsala Univeritet.
- Lagerlöf, Agneta. 1991a;** 'Gravfältundersökningar och gravarkeologi - reflektioner inför 1990-talet.' *Gravfältundersökningar och gravarkeologi : rapport från Riksantikvarieämbetets seminarium om "Gravmaterialet som källa för kunskap om människans livsvillkor, religiösa och sociala värderingar" : 26-27 oktober 1988* Red: Agneta Lagerlöf, (s 10 -13), Stockholm.
- Lagerlöf, Agneta. 1991b;** 'Gravmaterialet som källa för kunskap om människans livsvillkor, religiösa och sociala värderingar - en fråga om flera perspektiv.' *Gravfältundersökningar och gravarkeologi : rapport från Riksantikvarieämbetets seminarium om "Gravmaterialet som källa för kunskap om människans livsvillkor, religiösa och sociala värderingar" : 26-27 oktober 1988*, Red: Agneta Lagerlöf, (s 14-21), Stockholm.
- Lindvall, Camilla och Tibe, Anna-Malin. 1993;** 'Familjestrukturer på Lundagravfältet', Opublicerad C-uppsats, Institutionen i Arkeologi, Lund.

- Matthew, Christopher K** och **van Holde K E.** 1990; *Biochemistry*, Redwood City.
- Mertens, J** och **van Impe, L.** 1971; *Het laat-romeins grafveld van Oudenburg Deel I: Tekst*, *Archaeologia Belgica* 135, Nationale Dienst voor Opgravingen, Brussel.
- Pader, Ellen-Jane.** 1982; *Symbolism, social relations and the interpretation of mortuary remains*, *British Archaeological Reports International Series* 130, Oxford.
- Persson, Per** 1993; 'DNA from a Human Bone from the Rössberga megalith', *Archaeology and natural science*, Jonsered
- Pétré, Bo.** 1984a; *Arkeologiska undersökningar på Lovö del 3 -Gravar, gravfält och boplatser på Lovö.* ACTA Univeritatis Stockholmiensis, *Studies in North-European archaeology* 9, Stockholm.
- Pétré, Bo.** 1984b; *Arkeologiska undersökningar på Lovö del 4: Bebyggelsearkeologisk analys*, ACTA Univeritatis Stockholmiensis, *Studies in North-European archaeology*: 9, Stockholm.
- Pääbo, Svante.** 1984; 'Über den nachweis von DNA in altägyptischen Mumien'. *Das Alterum.* Bd 30, (s 213-218).
- Rasch, Monika.** 1991; 'Öland - en regional översikt' *Gravfältundersökningar och gravarkeologi* : rapport från Riksantikvarieämbetets seminarium om "Gravmaterialet som källa för kunskap om människans livsvillkor, religiösa och sociala värderingar" : 26-27 oktober 1988, Red: Agneta Lagerlöf, (s 28-36), Stockholm.
- Shennan, Susan.** 1975; 'The social organisation at Branc', *Antiquity* No49 (s 279-286).
- Sigvallius, Berit.** 1994a; *Funerary pyres - Iron age cremations in north Spånga*, Theses and papers in osteology 1, The osteological Research Laboratory Stockholm University, Stockholm.
- Sigvallius, Berit.** 1994b; Opublicerat brev, 941206.
- Spindler, Konrad.** 1983; *Die frühen kelten* Reclam, Stuttgart. Zörn, Hartwig.
- Stenberger, Mårten.** 1964; *Det forntida Sverige*, Berglings förlag, Lund.
- Stone, Ann** och **Stoneking, Mark** 1993; 'Ancient DNA from a pre-Colombian Amerindian population', *American Journal of physical anthropology* 92, (s 463-471).
- Thomsen, C J.** 1836; *Ledetraad til Nordisk Oldkyndighed.*
- Trinkhaus, Erik** och **Shipman, Pat.** 1993; *The Neandertals - Changing the image of mankind*, London.
- Whelan, Mary K.** 1991; 'Gender and historical archaeology in Eastern Dakota' Ed: Siefert D, *Historical Archaeology* 25:4, (s 17-32).
- Vibe-Müller, Karl.** 1987; *Gravfeltene på Ulla, Glemmen, Östfold keltisk jernalder, romertid og folkevandringstid*, Osteologiske undersøkelser Nils-Gustaf Gejvall Oslo Universitetets Oldsaksamling, Oslo.
- Vogelstein, B** och **Gillespie, D.** 1979; 'Preperative and analytical purification of DNA from agarose', *Proceedings of the Natural Academy of Science of the USA* No 76,, (s 615-609).

Källförteckning

- Beowulf:** Översatt av Alexander, Michael. Ed: Radice, Betty, *The Penguin Classics Pockets*, Harmondworth, 1973.
- Caesar, G. Julius:** *De bello Gallico*, Översatt av Fridh, Åke. Natur och Kulturs klassikerserie, Stockholm 1963.
- Tacitus, P. Cornelius:** *Gemania*, Översatt av Persson, Per. *Tacitus' Mindre skrifter*, Antika litteraturverk i Svensk tolkning, Stockholm, 1929.
- Xenofanes:** *Fragments*, Ed:Leshner J H. *Xenophanes of Colophon - Fragments*, University of Toronto Press, 1992.

Muntliga referenser

Götherström, Anders; Telefonsamtal (941207). Molekylärsystemlaboratoriet, Naturhistoriska Riksmuséet, Stockholm.

Persson, Per; Samtal(941217). Institutionen för arkeologi. Göteborgs universitet, Göteborg.

Sigvallius, Berit; Telefonsamtal (941202). Osteologiska avdelningen, Statens Historiska Museum, Stockholm

Radioutsändning

Widman, Martin. 1994; 'Arkeologi och DNA', Intervju med Persson, Per (vid Göteborgs universitet, Institutionen för arkeologi), *Vetandets värld 1994*, Vetenskapsredaktionen, Sveriges Radio program 1, Stockholm.

Bildförteckning

- Fig 1. Från: Bass, William M. 1971 *The Leavenworth site cemetery: Archaeology and physical antropology*, Lawrence, Kansas. (s 204, plate IV)
- Fig 2. Efter: Matthew, Christopher K och van Holde K E. 1990; *Biochemistry*, Redwood City. (s 952, fig T24.1)
- Fig 3. Efter: Matthew, Christopher K och van Holde K E. 1990; *Biochemistry*, Redwood City. (s 901, fig T19.5).

A

APPENDIX

Gravmaterialet från Norra Spånga i tabellform

Här följer en sortering av materialet från Ärvinge i Norra Spånga, uppdelat på sju gravfält.¹⁰¹ Sammanställningen är inte komplett, bl a har de gravar som inte kunnat könsbestämmas osteologiskt utelämnats. För att underlätta hanteringen har också vissa kolumner "kodats", i huvudsak i enlighet med Sigvallius förkortningar.

Tabellerna innehåller följande:

Grav: Nummer på gravanläggningen (ej fyndnr). Kolon (:x) innebär att konstruktionen innehållit mer än en individ och ^{xxx} = gravfältsnummer. Kursivering betyder att de osteologiska och arkeologiska könsbedömningarna skiljer sig åt.

Dat: Datering av graven:

10=tidig järnålder, 11=förromersk järnålder, 12=förromersk/romersk järnålder, 13=romersk järnålder

20=romersk järnålder/folkvandringstid, 21=folkvandringstid/tidigjärnålder,

22=folkvandringstid, 23=folkvandringstid/sen järnålder, 24=folkvandringstid/Vendeltid

30=sen järnålder, 31=tidig Vendeltid, 32=Vendeltid, 33=sen Vendeltid,

34=Vendeltid/vikingatid, 35=tidig vikingatid, 36=vikingatid, 37=sen vikingatid

40=odaterad.

Ben: 1=tvättade ben, 2=sotiga ben, 3=både tvättade och sotiga ben.

Djur: Art, respektive antal djur (för specificering se Sigvallius 1994:kap 6).

Ålder: Den gravlagdes osteologiskt uppskattade ålder.

Kön: Den gravlagdes osteologiskt uppskattade kön. Parantes efter vissa bedömningar innebär att den slutgiltiga bedömningen ändrats efter att hänsyn tagits till det arkeologiska materialet. Om inget annat anges sammanfaller den arkeologiska bedömningen med den osteologiska.

Typ: Gravtyp (stensättningar, :◇ = rektangulär, :0 = oval, :* = skadad, :∞ = oregelbunden, :△ =triangulär); samtliga gravar är av brandlagerstyp.

Fynd: Registrerade fynd från respektive grav (samtliga innehåller dessutom brända ben).

¹⁰¹Sammanställd av Sigvallius 1994a:174-194 och Biuw 1992:204-243.

Ärvinge, gravfält 156, 157A, 157B, 158, 160, 162, 163:

Grav	Dat	Ben	Djur	Ålder	Kön	Typ	Fynd
mansgravar:							
156 7	35	2	1-1	18-44	m	hög	ringnål bro fr, torshammarring, 53 nitar, lerkärl, kol.
14	35	2	2-2	35-64	m	stens:∅	bronsfr, torshammarring, eldstål, 2 broddar, 83 nitar o spikar, kol, 2 lerkärl, 2 br flinta.
16	35	2	4-5	18-89	m	hög	ringnål bro fr, torshammarring, kol, brodd, beslag järn, 70 nitar o spik, 10 kamfr, lerkärl, br lera, br bröd.
23	35	2	2-3	35-64	m	hög	torshammarring, 2 hopnitade järnbleck, 41 nitar o spikar, kamfr, lerkärl.
27	35	2	3-3	35-64	m	hög	13 bro fr, torshammarring, brodd, järnbeslag, 135 nitar o spikar, 12 kamfr, kol, 2 lerkärl.
35:3	32	2	3-3	18-89	m	hög	116 nitar o spikar, glaspärkla, kamfr, keramik, br lera, kol.
45	35	2	2-2	18-44	m	stens:∅	järnsölja, vikt järn, kniv, 103 nitar o spikar, 5 järnfr, lerkärl, 1 kvarts, kol.
51	36	2	3-5	18-44	m	hög	silverbleck 2 fr, 104 nitar/spikar, lerkärl, br lera, br horn, kol.
54	30	2	4-4	10-24	m	hög	pilspets?, 41 nitar/spikar, 3 glaspärlor, kol, kamfr, bryne 10 fr, 4 lerkärl, obr ben,.
56	35	2	4-4	18-44	m	hög	torshammarring, 31 nitar/spikar, 27 kamfr, lerkärl, br horn, kol.
57	35	2	4-5	35-64	m	hög	torshammarring, kniv, brodd, 108 nitar/spikar, kamfr, 2 brynen, 3 lerkärl, 20 textil fr, 2 br nötskal, obr ben, kol.
62:3	35	2	3-4	35-64	m	hög	ögla bro, torshammarring, järnbeslag, 100 nitar/spikar, 206 glaspärlor, 45 kamfr, 2 lerkärl, hartsklump, kol.
63	35	2	2-2	35-64	m	hög	vikt bro o järn, 48 nitar/spikar, bryne, 4 kamfr, 3 lerkärl, 3 hartsklumpar?, kol.
69	35	2	6-6	0-23	m	hög	torshammarring, brodd, nyckelskylt järn, kol, 4 miniatyrskärör, 33 nitar/spikar, 12 kamfr, lerkärl, vävtyngd fr, 4 värmestenaar fr.
86	35	2	-	35-64	m	stens:0	remändesbeslag bro, 2 dubbla nitade järnbleck, 9 järn fr, keramik.
113	32	2	-	35-64	m	stens:*	kniv, 3 kamfr, keramik, kol,
129	22	2	2-2	50-89	m	stens	7 knappar til häktespänne, 4 kamfr, hartsfätning, kol.
133	22	2	1-1	35-64	m	stens:0	10 bro fr bleck m nitar, 16 fr järnbleck m nitar, 2 knivar, 2 vävtyngder fr, lerkärl, 4 fr bryne, 3 br flinta, kvartsbit, kol.
157A2	32	2	4-4	18-44	m	hög	brodd, nit, spik, 15 järnfr, ca 30 spelbrickor hof, 42 kamfr, 2 fr bryne, lerkärl, kol.
6	32	2	-	35-64	m	stens	ringsölja bro, 1 fr kiv, 6 järnfr, 24 kamfr, lerkärl, kol.
11	32	2	5-6	18-44	m	stens:∞	6 silverfr, 51 nitar/spikar, 24 kamfr, keramik, kol.

Ärvinge, gravfält forts. (mansgravar)

Grav	Dat	Ben	Djur	Ålder	Kön	Typ	Fynd
15	35	2	3-4	18-44	m	hög	nit bro, torshammarring, 85 nitar/spikar, järnmärla, 110 järnfr, ¹ / ₂ glaspärla, 2 kamfr, bryne, br flinta, keramik, br lera, slagg, 8 textilfr, 11 fr br nötskal, kol.
19	35	2	-	18-89	m	stens:◇	torshammarring, 3 kamnitar järn, 2 spikar, 16 kamfr, 1 fr bryne, keramik, kol.
21	30	2	5-7	35-64	m	stens	4 fr kantbeslag bro, beslag bro m lösa nitar, kol, 11 bronsfr, järnpryl, 14 nitar, pärla br, glaspärla, 19 kamfr, spelbricka fr, keramik, br lera.
22	35	2	5-5	35-64	m	hög	torshammarring, 8 fr järn, 30 kamfr, keramik, obr ben, kol.
23	36	2	4-5	18-64	m	stens:∞	Torshammarring, 61 nitar/spikar, 41 fr järn,
24	30	2	3-3	18-64	m		glaspärla, 8 kamfr, 11 fr bryne, keramik, br lera, slagg, kol.
25	32	2	4-4	18-64	m	hög	45 nitar/spikar, järnkrampa, 12 fr järn, kol, ¹ / ₂ glaspärla, 6 kamfr, br flinta, keramik, slagg.
30	32	2	5-5	35-64	m	stens	järnring, 7 järnfr, 21 kamfr, 1 brynefr, 5 br flinta, br lera, obr ben, kol.
31	30	2	3-4	18-64	m	hög	2 dubbelknappar br, 7 skällor br, järnbleck, 15 nitar/spikar, 15 järnfr, spelbrickor: 2 hela/9 fr, keramik, slagg, kol.
33:2	35	2	5-5	10-24	m	stens:∞	¹ / ₄ silvermynt, 3 järnbeslag, 81 nitar/spikar, 13 kamfr, keramik, slagg, kol.
34	35	2	5-7	35-64	m	hög	silvermynt fr, beslag bro, bronsfr, 2 broddar, 108 nitar/spikar, 26 järnfr, glaspärla, 13 kamfr, 2 lerkärl, slagg, obr ben.
45	24	2	4-4	35-64	m	stens:◇	bronsfr, järnsölja, 46 nitar, 47 järnfr, 37 kamfr, bryne 3 fr, 3 br flinta, keramik, kol.
60	32	2	1-1	35-64	m	stens	2 järnfr, 27 kamfr, keramik, kol.
68:1	24	1	1-1	35-64	m	stens	3 knappar till häktespänne bro, bronsnål, bältering m T-beslag bro, keramik, harts.
74	32	2	-	18-89	m	stens	nyckel bro o järn 2 fr, järnsölja 2 fr, 8 järnfr, järnbetsel 2 fr, järnbleck, brodd järnmärla, 13 kamfr, lerkärl.
76	22	2	1-1	35-64	m	stens	3 bronsfr, 4 järnbleck, 30 nitar/spikar, 2 järnfr, 9 kamfr, 2 br flinta, keramik, kol.
83	23	2	1-1	18-89	m	stens:∞	brodd, 37 nitar/spikar, 4 järnfr,
84	22	1	1-1	18-44	m	stens:◇	bältering m T-beslag bro, 2 kamfr, harts.
105	35	2	-	18-89	m	stens	torshammarring, bryne, äggformad sten, keramik, br frön, kol.
107	32	2	3-3	18-44	m	stens	eldstål, 9 nitar, lerkärl
111	36	2	4-4	18-89	m	stens:∞	brodd, järnkrampa, 59 nitar/spikar, 16 järnfr, bryne, 4 br flinta, keramik, kol.
117	35	2	-	18-89	m	stens	bronssölja, brodd, 11 järnfr, kamfr, keramik, kol.
120	10	1	-	18-44	m	stens	harts.

Ärvinge, gravfält forts (mansgravar).

Grav	Dat	Ben	Djur	Ålder	Kön	Typ	Fynd
126	36	2	4-4	18-44	m	stens:Δ	bronsbleck, eldstål, 28 nitar/spikar, 6 kamfr, bryne, 2 lerkärl, vävtyngd fr, br lera, slagg, kol.
129	35	2	2-2	18-89	m	stens:0	torshammarring, 5 nitar/spikar, 10 järnfr, glaspärkla, 4 kamfr, 2 lerkärl, kol.
139	35	2	-	18-89	m	stens	torshammarring, brodd, keramik, kol.
166	23	2	1-1	18-44	m	fyrudd	harts
167	23	2	2-2	35-64	m	stens:∞	järnnål, brodd, järnkrampår 10 fr, bryne, slagg, kol.
157B39	35	2	1-1	18-64	m	stens	hänge bro 2 fr, torshammarring, 1/2 järnring, järnklammer, 35 nitar/spikar, 4 kamfr, 15 glaspärklar, 2 lerkärl.
151	35	2	3-3	18-64	m	stens	torshammarring, 2 broddar, 100 nitar/spikar, lerkärl, kol.
154	35	2	1-1	18-89	m	stens	beslag till knivslida br 2 fr, torshammarring, viktjärn, 30 nitar/spikar, 10 järnfr, 6 kamfr, keramik, kol.
158 8:1	24	2	4-5	18-44	m	hög	2 bronsbeslag, 6 nitar/spikar, 32 järnfr, 10 fr från 2 kammar, bearb horn, lerkärl, kol.
12	35	2	1-1	18-44	m	hög	torshammarring, 2 nitar, 31 järnfr, 8 kamfr, 2 lerkärl, kol.
13	23	2	2-2	18-44	m	stens	keramik.
92	35	2	1-1	10-24	m	stens	torshammarring, brodd, 43 nitar/spikar, 54 järnfr, 12 kamfr, 2 lerkärl, bryne, kol.
162 11	30	2	6-6	18-44	m	hög	69 nitar, 69 järnfr, glaspärkla, 4 kamfr, keramik, kol.
16	30	2	3-3	10-24	m	stens:0	bandformat järnföremål, 2 vinkelformade järnbeslag, 51 nitar/spikar, 350 järnfr, 18 kamfr, keramik, kol.
17	32	2	4-4	35-64	m	hög	skivformat spänne bro 2 fr, beslag bro 2 fr, sköldbeslag bro, beslag bro 16 fr, 26 bronsfr, 77 nitar/spikar, 2 järnfr m trä, 170 järnfr, 4,5 glaspärklar, 6 kamfr, lerkärl, kol.
20	30	2	3-5	35-64	m	stens	2 broddar, 32 nitar/spikar, 5 järnstift, 54 järnfr, 14 kamfr, lerkärl, kol.
22	30	2	6-9	18-64	m	hög	3 bronsfr, 2 järnbeslag, spik, ca 100 järnfr, 20 kamfr, keramik, br flinta, kol.
30	22	2	3-3	18-44	m	stens:0	kamnit järn, 5 järnfr, 26 kamfr, keramik, kol.
27	22	2	1-1	18-64	m	stens	keramik, kol.
32	30	2	6-6	25-64	m	hög	järnbeslag 17 fr, 2 spikar, 6 järnfr, 15 kamfr, 2 lerkärl, slipad sten, kol.
35	30	2	6-8	18-44	m	hög	7 kamnitar järn, 17 nitar/spikar, 17 järnfr, glaspärkla, 21 kamfr, lerkärl, br lera, br flinta, kol.
40	30	2	5-5	18-44	m	stens	skällor: 1 silver/2 bro, hänge bro, järnmit m bronsskälla på huvudet, gångjärn, 2 järnbeslag, 57 nitar/spikar, 60 järnfr, glaspärkla, 18 kamfr, keramik, br lera, kol.

Ärvinge, gravfält (mansgravar) forts.

Grav	Dat	Ben	Djur	Ålder	Kön	Typ	Fynd
42	30	2	6-6	18-89	m	stens	2 nitar bro, 2 järntenar, 8 järnfr, glaspärla, keramik, br lera, slagg.
43	22	2	4-5	18-44	m	stens	15 kantbeslag bro, 3 nitar, 2 järnkrampor, 90 järnfr, br lera, lerkärl, kol.
49	22	2	5-6	18-44	m	hög	bältering T-beslag bro, bronskula, 14 nitar/spikar, järnten, 120 järnfr, 20 kamfr, lerkärl, br lera, bryne 21 fr, 9 br flinta, slagg, kol.
50	23	2	5-5	18-44	m	hög	kantbeslag bro, 14 nitar/spikar, 22 järnfr, glaspärla, 23 kamfr, lerkärl, br flinta, kol.
52	23	2	1-1	18-64	m	stens	30 nitar/spikar, 70 järnfr, 21 kamfr, keramik, kol.
60	30	2	4-4	18-44	m	stens	28 nitar/spikar, 106 järnfr, 25 kamfr, lerkärl, slagg, br nötskal, kol.
109	32	2	1-1	18-89	m	stens	järnkrampa, 2 järnfr, kamnit järn, glaspärla, 46 kamfr, keramik, kol.
115	30	2	3-3	1864	m	stens:∞	3 broddar, 132 nitar/spikar, 5 kamfr, keramik.
163 1	22	2	3-3	26-35	m	hög	järnknappt m emalj, 40 nitar/spikar, järnbrodd, vävtyngd 8 fr, bryne, kol.
8	10	2	1-1	18-44	m	stens	kol.
10	22	2	-	18-89	m	stens	häktespänne bro 3 fr.
11	22	2	-	18-89	m	stens	häktespänne bro 2 fr, 30 nitar/spikar, 10 ärringar, järnbeslag, kol.
20	22	2	-	35-64	m	stens	harts, kol.

Män och kvinnor i dubbelbegravningar:

156 53:4	35	2	4-4	18-44	f	hög	1 br fr (spänne?)
53:5				18-44	m	hög	-"
71	35	2	4-5 35-64	35-64	m f	stens	torshammarring, 143 nitar/spikar, 3 järn fr, glaspärla, 4 lerkärl, 10 kamfr, br nötskal, kol.
157A13	34	2	3-3	35-64 18-64	m f	stens:∞	3 ringar bro, ögla bro, 34 nitar/spikar, 21 järnkrampor, brodd, ögla järn, 150 järnfr, 41 glaspärlor hof, 2 kamfr, keramik, 1 fr vävtyngd, kol.
162 100	35	2	5-5	18-64 35-64	f m	stens:∞	vikt bro, kamnit bro, 2 bronsfr, 5 broddar, järnten, pilspets, 2 järnstift, 320 nitar/spikar glaspärla, 11 kamfr, lerkärl, br lera, bryne 5 fr, sländtrissa sandsten, 2 br flinta, kol.

Ärvinge, gravfält forts.

Grav	Dat	Ben	Djur	Ålder	Kön	Typ	Fynd	
Kvinnogravar:								
156	9	35	2	2-2	18-89	f	stens	mynt silver fr, bjällra bro, oval spännbuckla bro fr, torshammarring, 18 nitar o spikar, bryne, lerkärl, kol
	13	35	2	3-3	18-44	f	stens	vikt bro, torshammarring, kniv, kol, brodd, ring järn, 157 nitar o spikar, 3.5 pärlor glas, kamfr 12, lerkärl.
	15	35	2	1-1	18-89	f	hög	hänge bro, 2.5 spiral bro, 2 trådar bro, fr bro, torshammarring, kol, 4.5 pärlor glas, kam fr, lerkärl, bryne.
	17	31	2	-	18-89	f	stens	likarmat spänne bro, polyedernål m kedjefr bro, lerkärl, sten m skålgropar.
	26	31	2	1-1	18-89	f	hög	5 hängen bro m emalj, lansethänge br, bronsspiral, 5 glaspärlor, 4 nitar, keramik.
	35:2	31	2	3-3	18-89	f	hög	2 likarmade spännen bro, kräftformat spänne bro, 3 pärlor bro, 4 fr järn, 14 kamfr, keramik.
	36	31	2	4-4	18-44	f	stens	fyrpasspänne bro, 3 spiral bro, keramik, kol, ca 20 glaspärlor.
	37	35	2	2-2	18-89	f	hög	pärla bro, torshammarring, spik, 4 järnfr, glaspärla, kol.
	46:1	30	2	1-1	18-89	f	hög	fr bro, synål järn, 137 nitar o spikar, 3 glaspärlor, lerkärl.
	50	35	2	3-3	18-44	f	stens	oval spännbuckla 10 fr bro, pärla bro, kol, 2 fr bro från olika kedjor, 40 kamfr, lerkärl, 18 nitar/spikar, 154 glaspärlor, torshammarring
	52	35	2	2-2	18-89	f	hög	2 torshammarringar, lerkärl, obr ben.
	58	34	2	3-3	35-64	f	hög	4 bro fr, 17 nitar/spikar, 10 glaspärlor, 6 kamfr, 2 lerkärl, br lera, obr ben kol.
	60	35	2	3-3	35-64	f	stens:0	likarmat spänne bro, 2 pärlor bro, 2 bro fr, 136 nitar/spikar, ögla av järn, 52 glaspärlor, 5 kamfr, 2 lerkärl, kol.
	62:1	35	2	5-5	35-64	f	hög	armring bro, bro fr, 2 ringar bro, brodd, 132 nitar/spikar, 123 glaspärlor, kol.
	64	35	2	2-2	18-89	f	stens:*	likarmat spänne bro, järnnål, pärlspridare bro fr, pärla bro, 3 broddar, 85 nitar/spikar, ögla+märkla+järnbeslag (till skrin), textilfr, kol, 8 glaspärlor, 2 kamfr, lerkärl.
	68	35	2	3-3	35-64	f	hög	torshammarring, järnögla, 12 spikar, lerkärl, 3.5 glaspärlor, kol.
	79	35	2	-	35-64	f	stens	fr bro, smält glaspärla, torshammarring 8 nitar/spikar, 5 kamfr, br flinta, lerkärl.
	105	35	2	3-3	18-44	f	stens	ringspänne bro, lerkärl, kol.
	154	35	2	-	18-89	f	jordfast	13 fr oval spännbuckla bro, lerkärl, kol, sten, 3 bronssmältor, torshammarring.
	238	22	2	1-1	18-44	f	stens:*	26 kamfr, dubbel hartstättning, keramik, kol. (urnegrav+ brandgrav)
157A7:1		32	2	3-3	35-64	f	stens:0	3 silverringar, likarmat spänne bro, 2 nålar bro, 8 pärlor bronsspiral hof, 4 fr bro, kol, 6 nitar, 1 järnmärkla+ fr, 37.5 glaspärlor hof, 11 kamfr, keramik, br lera.

Ärvinge, gravfält forts. (kvinnogravar).

Grav	Dat	Ben	Djur	Ålder	Kön	Typ	Fynd
7:2	32	2	3-3	18-64	f	stens:0	2 pärlspridare bro, 21 pärlor bronsspiral hof, 11 armbygel bro fr, nit, 18 glaspärlor hof, keramik, slagg, kol.
10	32	2	3-3	18-89	f	stens:∞	15 nitar/spikar, järnfr, 37 glaspärlor hof, 4 kamfr, keramik, slagg, kol.
12	34	2	2-2	18-69	f	stens	pärlla bro, 38 nitar, 21 glaspärlor hof, 48 kamfr, keramik, br lera, harts, kol.
17	35	2	2-2	18-89	f	stens:0	31 nitar/spikar, 115 järnfr, pärlor: 7 karneol, 3.5 bergskristall, 4 glas, kamfr, keramik, 21 fr br nötskal, kol.
18:2	36	2	3-3	18-64	f	stens	7 fr kedja bro, 2 fr brodd, 9 järnfr, 2 br lera, pärlor: 6 karneol, 6 bergskristall, 1 glas, 2 fr bearb horn, slagg.
33:1	35	2	5-6	18-64	f	stens:∞	1/4 silvermynt, torshammarring, 2 fr kniv, broddfr, 2 u-formade järnbeslag, 25 nitar/spikar, 79 järnfr, pärlor: karneol 5 hela/18 fr, bergskristall 2hela/14 fr, glas 9 hela/11fr, 10 kamfr, br flnta, keramik, obr ben, kol.
40:2	35	2	2-2	18-64	f	stens:0	bronsring, torshammarring, 10 fr järnnål, glaspärlor 36 hela/14 fr, 30 kamfr, 1 bryne fr, lerkärl.
41	35	2	3-3	18-44	f	stens	silverkula, 2 fr bronsbleck, 2 bronsfr, torshammarring, 60 nitar/spikar, 8 järnfr, glaspärlor 5 hela/4 fr, 25 kamfr, keramik, slagg, kol.
43:1	35	2	2-2	35-64	f	stens:∞	2 ringar bro, bronsspiral, 1 bronsfr, 7 kamfr, torshammarring, 31 nitar/spikar, 7 järnfr, 36.5 glaspärlor, 2 textilfr, 2 lerkärl, .kol
44	35	2	4-6	35-64	f	stens	5 bronsfr, torshammarring, kniv, 43 nitar/spikar, 13 järnfr, hänge bergskristall, kol, keramik, glaspärlor: 16 hela/2 fr, 22 kamfr.
50	35	2	3-3	18-89	f	stens:∞	silvermynt fr m järnten m bronsfr och järnring, bronsring av spirallindad ten, järnmärla, 5 spikar, 25 järnfr, pärlor: 28.5 silverfolie, 3 hela/6 fr karneol, 4 hela/7 fr Bergskristall, 2 glas, keramik kol.
57	32	2	1-1	-	f	stens:0	nit, 6 järnfr, 23 glaspärlor, 4 kamfr, äggformad sten m spår av järninfattning, keramik, br lera, kol.
58	32	2	1-1	0-7	f	stens	bronsfr, järnring, 22 nitar/spikar, glaspärlor 17 hela/3.5 fr, 8 kamfr, keramik, kol.
59	32	2	1-1	18-89	f	stens	5 glaspärlor, kol.
125	10	1	-	18-44	f	-	-
130	23	2	2-2	18-44	f	stens	35 nitar, 6 kamfr, keramik, kol.
131	35	2	-	18-89	f	stens	likarmat spänne bro, torshammarring, keramik, kol.
132	32	2	1-1	0-7	f	stens	bronspärla, järnring, järnfr, 26 glaspärlor, 16 kamfr, keramik, kol.
143	35	2	-	18-89	f	stens	torshammarring, järnpryl, brodd, järnfr, glaspärlor 1 hel/3 fr, keramikpärla, 11kamfr, 2 br flnta, kol.

Ärvinge, gravfält forts. (kvinnogravar).

Grav	Dat	Ben	Djur	Ålder	Kön	Typ	Fynd
157B51	35	2	1-1	18-64	f	stens	torshammarring, 11 nitar.
158 3	24	2	2-2	35-64	f	hög	10 järnfr, 3 kamfr, kol.
4	35	2	4-4	35-64	f	stens	4 nitar/spikar, 32 järnfr, 22 guldfoliepärlor, 2 silverfoliepärlor, 10 kamfr, kol.
5	22	2	-	35-64	f	stens	häktespänne bro 5 fr, 12 kamfr, keramik, kol.
85	23	2	-	18-44	f	stens	bronsfr, kniv, 12 järnfr.
97:1	32	1	2-2	10-44	f	stens	pincett bro, lans. hänge bro, silhänge br, ring bro, bronspärla, bronsfr, kniv, slagg.
160 62	35	2	3-3	35-64	f	stens	torshammarring, kniv, järnhank, nyckel järnfr järnpryl, 12 glaspärlor, keramik, slagg, kol.
64	35	2	4-4	18-44	f	hög	nålhus bro 1 fr, 2 bronsbeslag, bronsring + 14 fr av avdra, 2 järnbeslag, 63 järnfr, 2 glaspärlor, 2 lerkärl, br nötskal, kol.
65	35	2	2-2	35-64	f	stens:0	nålhus bro 2 fr, bronsshake, brodd, 46 nitar/spikar, 55 järnfr, glaspärlor 50 hela/4.5 fr, 2 guldfoliepärlor, 15 kamfr, lerkärl, kol.
162 15	32	2	2-2	35-64	f	stens:0	ovalspanne bro, fågelspänne bro, 2 lerkärl, 2 bergskristallpärlor, 20 glaspärlor, 6 kamfr, kol, ryggknappsspänne bro 5 fr, bronshängen 4 hela 1 fr, 10 bronspärlor, 1.5 bronsring, 12 bronsfr, järnnålfr, 28 nitar/spikar, 36 järnfr.
26	32	2	4-4	18-64	f	stens	2 silverpärlor, 15 silverfr, ryggknappsspänne bro 3 fr, 2 beslag bro, bronsögla, bronsnål 2 fr, 22 hela bronspärlor 1 fr, häktespänne bro, torshammare?, brodd, järnskena o beslag, 44 nitar/spikar, 73 järnfr, glaspärlor 53 hela 11 fr, 19 kamfr, lerkärl, br lera, 66 slagg, kol.
28	32	2	4-4	18-44	f	stens:*	kniv 3 fr, 25 järnfr, glaspärlor 10 hela/10 fr, gjutform fr, keramik, 7 slagg, kol.
29	32	2	6-6	35-64	f	stens	bronsölja, bältebeslag bro 2 fr, polyeder huvudnål, 5 granater 3 i fackverk bro, kol, polyedrisk överdel till pincett/nyckel bro, 57 bro fr, 8 nitar/spikar, 44 järnfr, glaspärlor 13 hela/6 fr, 39 kamfr, speltärning, 3 lerkärl.
31	32	2	3-3	18-44	f	hög	1/2 silverpärla, lans. hänge bro, skällor bro 2 fr, bronsnål fr, armring bro 4 fr, 2 bronspärlor, bronsfr, 9 nitar/spikar, järnnål, 38 järnfr, glaspärlor 8 hela/8 fr, 22 textilfr, 69 kamfr, hornfr, lerkärl, br lera, 47 slagg, kol.
33	32	2	3-3	18-69	f	stens	6 nitar, 27 järnfr, glaspärlor 5 hela/50 fr, pärlspridare, 6 kamfr, 4 slagg, kol.
38	32	2	3-3	18-44	f	stens	bronspärlor: 3 bandspiral/2 trådspiral, 3 nitar, 10 glaspärlor, 5 kamfr, 2 lerkärl, kol.
39	32	2	1-1	18-89	f	stens:0	7 trådspiralspärlor bro, krampa bro, 5 järnfr, 8 glaspärlor, lerkärl, kol.
44	32	2	2-2	18-64	f	stens	trådspiralspärlor bro 3 hela/13 fr, 24 nitar/spikar, 16 järnfr, glaspärlor 39 hela/18 fr, 16 kamfr, keramik, kol.

Ärvinge, gravfält forts. (kvinnogravar).

Grav	Dat	Ben	Djur	Ålder	Kön	Typ	Fynd
45	32	2	2-2	18-44	f	stens	ringsölja bro 1 fr, kedja bro 14 fr, knapp till häktespänne bro 3 fr, bronspärla, 4 kamnitar bro, 8 bro fr, 27 nitar, järnkrampa, glaspärlor 40 hela/30 fr, 20 kamfr, ca 4 lerkärl.
46	32	2	2-2	35-64	f	stens	bronspärlor: bandspiral 1 hel/1 fr, 24 kam 2 bronsringar, 5 bronsbleck, 8 kamnitar järn, 10 nitar/spikar, 16 järnfr, 20 glaspärlor, 2 kamfr, 2 lerkärl, kol.
47	32	2	3-4	35-64	f	stens	ovalspänne bro, pärlspridare bro 1 hel/1 fr, kedja bro 1 fr, knapp till häktespänne bro 2 fr bronsöglor, 3 bronsbeslag, bronspärlor bandspiral 4 hela/1fr, 2 kamnitar bro, 3 korsformade nitar järn, brodd, 11 nitar/spikar, 137 järnfr, bergskristallpärla 15 fr, glaspärlor 34 hela/6 fr, 29 kamfr, 2 lerkärl, br lera, harts, slagg, kol.
48	32	2	2-2	18-89	f	stens	bandspiralpärlor bro 4 hela/3 fr, 10 bronsfr, 2 järnkrampor, 2 spikar, järnring, 2 kamnitar järn, 2 järnfr, glaspärlor 8 hela/14 fr, 16 kamfr, keramik, kol.
55	32	2	1-1	18-64	f	stens:0	silverpärla, pärlspridare bro 3 fr, bronspärlor 5 massiva/1 trådspiral, 1 bronsfr, 20 nitar/spikar, 17 järnfr, glaspärlor 33 hela/32 fr, kol.
103	32	2	1-1	35-64	f	stens	ormöglespänne bro, 8 bro fr, 16 järnfr, 10 glaspärlor, 2 kamfr, keramik, br nötskal, kol.
107	10	1	-	35-64	f	jordfast sten	2 järnfr, br lera, br flinta, slagg, kol.
118	23	2	-	35-64	f	stens	5 bronsfr, järnfr, 2 glaspärlor, lerkärl, br lera kol.
¹⁶³ 22	22	2	1-1	35-64	f	stens:∞	kräftformat spänne bro, 4 bronsfr, kniv.

Ärvinge, gravfält forts. (gravar som bedömts olika)

Grav	Dat	Ben	Djur	Ålder	Kön	Typ	Fynd	
Gravar som bedömts olika:								
156	55	30	2	-	35-64	f(m)	stens	45 nitar/spikar, glaspärlor, 35 kamfr, bryne 5 fr, keramik, br lera, kol.
	47	34	2	4-5	18-44	f(m)	stens	2 pärlor silverspiral, 2 pärlor bronsspirall, 2 ringar bro, kedja br fr, fr bro, nål järn, brodd, 12 nitar o spikar, 12 glaspärlor, 39 kamfr, lerkärl, br lera, bryne fr, kol.
157A	8	32	2	3-3	35-64	f(m)	stens	5 skällor bro hof, 1 bro fr, 5, nitar, 9 järnfr, 17 kamfr, keramik, slagg, kol.
	16	35	2	5-6	18-44	f(m)	hög	6 fr oval spännbuckla bro, fingerring bro, 5 fr halsring bro, vikt bro, nit bro, 19 glaspärlor, torshammarring, 50 nitar, 179 järnfragment, 21 pärlor karneol 8.5 hela, 14 kamfr, bryne, pärla bergskristall, 2 lerkärl, keramik, obr ben, kol.
	36	30	2	4-4	35-64	m(f)	hög	18 nitar/spikar, 39 järnfr, glaspärla, kol., 39 kamfr, 2 lerkärl, 1/2 sländtrissa keramik.
	82	32	2	3-4	18-44	f(m)	stens	silverpärla, 5 bronspärlor, 10 bro fr, järnnål, 2 spikar, järnmärkla, 5 glaspärlor, 9 kamfr, keramik, kol.
	113	23	2	2-2	18-44	f((m)	stens:∞	43 nitar/spikar, äggformad sten, keramik, kol.
162	23	23	2	1-1	35-64	f(m)	stens:0	2 bronsfr, 6 nitar/spikar, 21 järnfr, 15 kamfr, lerkärl, kol.
	24	32	2	-	35-64	f(m)	stens	bronsring, 8 bronsfr, 13 glaspärlor, 3 järnfr, lerkärl.
	51	23	2	6-7	18-44	f(m)	stens	5 bronsfr, 31 nitar/spikar, 144 järnfr, glaspärla, 10 kamfr, 12 br textilfr, lerkärl, slagg, br nötskal, kol.
	54	30	2	4-4	18-44	f(m)	stens	kamnit bro, 45 nitar/spikar, 30 järnfr, 8 kamfr, keramik, kol.
	61	36	2	6-6	35-64	f(m)	stens:∇	6 nitar/spikar, 27 järnfr, 11 kamfr, keramik, br lera, 2 br flinta, kol.

Ärvinges barngravar från Äldre järnålder:

156	18	30	2	-	0-7		stens	kniv, järnfr, 3.5 glaspärlor, lerkärl, kol.
	109	36	2	-	0-7		stens	järnten, br nötskal.
157A	40:1	30	2	-	0-14		stens:0	Brodd, 46 nitar/spikar, glaspärla, lerkärl, kol.
	58	32	2	1-1	0-7	f	stens	bronsfr, järnring, 22 nitar/spikar, glaspärlor 17 hela/3.5 fr, 8 kamfr, keramik, kol.
	132	32	2	1-1	0-7	f	stens	bronspärla, järnring, järnfr, 26 glaspärlor, 16 kamfr, keramik, kol.
157B	38	35	2	-	0-7		stens	torshammarring, keramik.
158	18	35	2	1-1	0-7		stens	torshammarring, ca 10 ovala kamfr, lerkärl.